

Henri Rikander

Voimankäyttöselvityshankkeen loppuraportti

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN RAPORTEJA 124

VOIMANKÄYTTÖSELVITYSHANKKEEN
LOPPURAPORTTI

VOIMANKÄYTTÖSELVITYSHANKKEEN
LOPPURAPORTTI

Henri Rikander

Poliisiammattikorkeakoulu
Tampere, 2016

Henri Rikander:
VOIMANKÄYTTÖSELVITYSHANKKEEN LOPPURAPORTTI

Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 124

ISBN 978-951-815-322-4 (painettu)
ISBN 978-951-815-323-1 (pdf)
ISSN 1797-5743

Kannet: Juvenes Print
Taitto ja paino: Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print, Tampere 2016

SISÄLLYS

<i>Esipuhe</i>	1
<i>Tiivistelmä</i>	2
<i>Abstract</i>	3
1 Johdanto	4
2 Voimankäyttöselvityksen lähtökohtia	6
2.1 Aikaisempaa oikeustieteellistä tutkimusta.....	6
2.2 Poliisitoiminta.....	6
3 Voimankäyttöselvityksen tarkoitus ja tavoite	13
3.1 Lähtötilanne.....	13
3.2 Hankkeen toteutus.....	13
3.3 Voimankäyttöselvityslomakkeen käsittelyketju.....	16
3.4 Voimankäyttöselvityksessä kerättävät tiedot.....	17
3.5 Tekniset ongelmat.....	21
3.6 Voimankäyttöselvitysten seuranta vuoden 2016 ensimmäiseltä puoliskolta.....	22
4 Voimankäyttöselvitys - uhka vai mahdollisuus?	25
4.1 Jalkauttaminen.....	25
4.2 Itsekriminointisuoja.....	26
4.3 Voimankäyttöselvityksen julkisuus.....	29
4.4 Työturvallisuuslain näkökulmat.....	32
4.5 Laatujohtaminen.....	36
5 Aineiston hyödyntäminen tutkimuskäytössä	39
6 Yhteenveto	41
<i>Lähteet</i>	42
<i>Lyhenneluettelo</i>	47
<i>Kuviot ja taulukot</i>	48
<i>Liitteet</i>	49
<i>Liite 1</i>	49
<i>Liite 2</i>	50

ESIPUHE

Poliisin voimankäyttöselvityshanke on toteutettu Poliisiammattikorkeakoululla Poliisihallituksen toimeksiannosta. Voimankäyttöselvityksellä tarkoitetaan Webropol-lomakkeella toteutettua valtakunnallista kyselyä, jolla poliisimies raportoi käyttämänsä voimankäyttövälineen käyttöön liittyneet tapahtumat ja seuraukset. Poliisiammattikorkeakoulu valitsi hankkeen toteuttajaksi komisario Henri Rikanderin Sisä-Suomen poliisilaitokselta ajalle 28.9.2015-29.2.2016. Hankkeen ohjausryhmänä toimi Poliisihallituksen voima- ja suojavälinetyöryhmä.

Hankkeeseen liittyvää taustakirjallisuutta lähdettiin selvittämään erikoistutkija Juha Kääriäisen toimesta kesällä 2015. Hankkeen toteutuksen kannalta oli ensiarvoisen tärkeää tavoittaa kentän mielipide, jolla tarkoitettiin erityisesti voimankäytönkoulutuksesta vastaavia henkilöitä. Heidän näkemyksiään lähdettiin selvittämään haastatteluiden kautta ja näkemyksistä koottiin esitys hankkeen ohjausryhmää varten. Esityksessä haastatteluihin osallistuneiden näkemykset ja odotukset esiteltiin johdonmukaisena kokonaisuutena, jonka perusteella voimankäyttöselvityslomakkeen rakenne ja tavoitteet tulivat määritellyiksi.

Voimankäyttöselvityslomakkeen ja siitä saatavan tiedon tärkeimmäksi elementiksi todettiin yksittäisen poliisimiehen sitoutuneisuus. Tästä syystä jokaiselle pääpoliisiasemalla järjestettiin esittely- ja keskustelutilaisuus, jossa voimankäyttöselvityslomaketta esiteltiin seikkaperäisesti. Poliisilaitostapaamisissa syntyi kuva siitä, että poliisilaitokset ovat kiinnostuneita tulevasta tilastointijärjestelmästä, mutta ovat myös kriittisiä erityisesti alkuvaiheen käyttöasteelle.

Poliisilaitostapaamisten yhteydessä käydyt keskustelut sekä kommentit ovat ohjanneet voimankäyttöselvityslomakkeen sisältöä ja loppukäyttäjien toiveet on huomioitu. Esitänkin lämpimät kiitokset kaikille hankkeeseen osallistuneille kommentaattoreille; Topi Salmivuori, Juha Kinos, Juha Mielonen, Jukka Salomaa, Jari Kapiainen, Jouni Ojala, Kauko Hakala ja Tomi Kataja. Ilman asiantuntevia kommentteja ja aiheellista kritiikkiä voimankäyttöselvityshanke olisi vajavainen. Lisäksi kiitokset lukuisille muille keskusteluihin osallistuneille ja näin hankkeeseen vaikuttaneille tahoille.

Tampereella 6.7.2016

Henri Rikander

TIIVISTELMÄ

Poliisin perustehtävänä on mm. oikeus ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen. Tätä tehtävää suorittaessaan on mahdollista, että poliisi joutuu käyttämään voimakeinoja tavoitteeseen pääsemiseksi.¹ Poliisin kajotessa keskeisimpiin yksilön oikeushyviin kuten ruumiilliseen koskemattomuuteen, on poliisin voimankäyttö erityisen perusoikeusherkkää viranomaistoimintaa.

Poliisihallituksen määräyksen mukaan jokaisesta voimakeinojen käytöstä on tehtävä merkintä asianmukaisella toimenpidekoodilla (suorite) hätäkeskustietojärjestelmään. Tämän tyyppisen tilastoinnin puutteena voidaan pitää sitä, että se ei kerro laadullisesti minkä tyyppisissä tilanteissa poliisi joutuu käyttämään voimakeinoja. Tämän hankkeen tarkoituksena on korjata edellä kuvattua puutetta kehittämällä tiedonkeruujärjestelmä, josta olisi saatavilla laadullista tietoa voimankäyttötilanteista sekä niiden syistä ja seurauksista.

Sisäministeriön asetus poliisin voimakeinoista sekä kulkuneuvon pysäyttämisestä (245/2015) velvoittaa Poliisihallituksen seuraamaan poliisin voimankäyttöä. Asetuksen perusteella Poliisiammattikorkeakoululla käynnistettiin syksyllä 2015 hanke, jonka tavoitteeksi asetettiin luoda järjestelmä voimankäytön reaaliaikaiseen seurantaan. Seurantajärjestelmän tulee tuottaa tietoa voimankäyttötilanteista sekä niiden syistä ja seurauksista.

Kaikista poliisin voimankäyttötilanteista sekä voimankäyttövälineillä tapahtuneista vahingoista, jotka eivät ole liittyneet voimankäyttötilanteisiin, täytetään Webropol-lomake. Voimankäyttöselvitysten kertymistä on seurattu poliisilaitoksittain ja valtakunnallisesti kuuden kuukauden ajan. Osassa poliisilaitoksissa voimankäyttötilanteiden yleisyys suhteessa poliisin tekemiin kiinniottoihin on samalla tasolla kuin kansainvälisissä tutkimuksissa. Tämän havainnon perusteella aineistosta on muodostumassa pohjoismaisittain ainutlaatuinen ja kansainvälisesti vertailukelpoinen.

---

1 *Rikander Haaste 2015, s. 28.*

ABSTRACT

The basic task of the police is to ensure social order and public safety while protecting fundamental rights of citizens. In carrying out their tasks it is very likely that the police have to use force to achieve their objectives. When the police interferes the objects of legal protection such as physical integrity, the use of force is official action that is very sensitive to fundamental rights

The National Police Board of Finland requires that the instances of the use of force must be recorded in emergency response center information system by using an appropriate measure code. However, this type of recording does not tell anything about the qualities of situations where the police had to use force. The goal of this project is to remedy the above-mentioned shortcoming by developing a reporting system that includes qualitative information on the use of force situations as well as their causes and consequences.

The Ministry of the Interior gave an order on the police use of force and ways of halting the vehicle (245/2015), which obliges the National Police Board to monitor the police use of force. Consequently, according to the order, the Police University College launched a project in the autumn of 2015. The goal of the project was to create a system for real-time monitoring system of the use of force situations, which will produce information on the use of force situations as well as their causes and consequences. The data was collected through Webropol questionnaire that was sent to police officers engaged in the use of force.

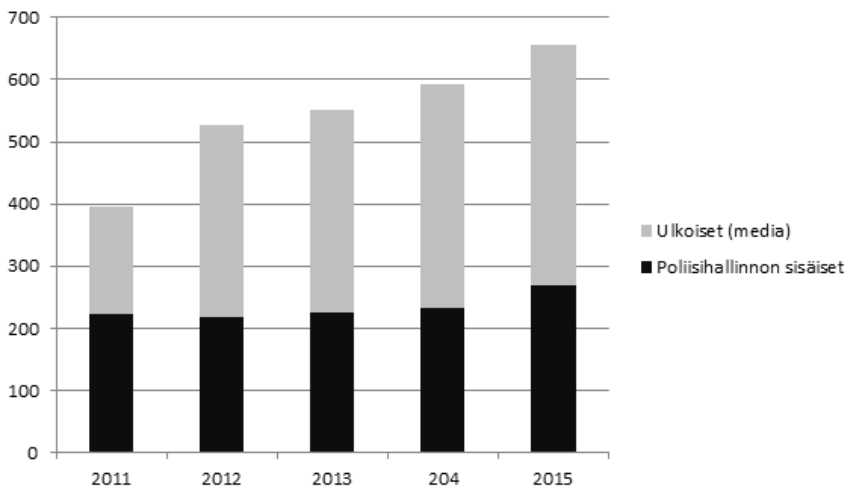
The reports of the use of force have been collected from all 11 police departments (districts) for six months. In some police departments the prevalence of the use of force by the police is the same level as shown by international studies. The material collected for this project is unique in Nordic countries and comparable to international studies.

1 JOHDANTO

Poliisin perustehtävänä on mm. oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen². Tätä tehtävää suorittaessaan on hyvin todennäköistä, että poliisi voi joutua käyttämään voimakeinoja tavoitteeseen pääsemiseksi. Poliisi myös kohtaa eriasteista väkivaltaa ja joutuu vastaamaan siihen voimankäytön muodossa, josta voi koitua kohdehenkilölle tai jopa poliisille epäsuotuisia seurauksia. Poliisin kajotessa keskeisiin yksilön oikeushyviin, kuten ruumiilliseen koskemattomuuteen, on poliisin voimankäyttö erityisen perusoikeusherkkää viranomaistoimintaa³.

Ihmisillä on tietynlainen odotus oikeusturvan toteutumisesta poliisitoiminnassa⁴. Länsimaisen demokratiakäsityksen mukaan ainoa oikea keino poliisin valvonnassa on toimintojen avoimuus ja läpinäkyvyys. Tämä korostuu erityisesti poliisin voimankäyttötilanteissa. Poliisin arvovalta ja kansalaisten luottamus poliisiin ei enää perustu poliisin muodolliseen asemaan yhteiskunnassa, vaan se joudutaan ansaitsemaan oikeudenmukaisen, ammattitaitoisen ja tehokkaan toiminnan avulla, joka päivä uudelleen.⁵ Kansalaisten koulutustason kasvu, tiedon lisääntyminen sekä yleinen auktoriteetinuskon vähentyminen yhteiskunnassa vaikuttavat tähän poliisiin suhtautumiseen. Tämän lisäksi julkista valtaa käyttäviin instituutioihin kohdistuvat vaatimukset voimistuvat jatkuvasti⁶. Ihmis- ja perusoikeus myönteisen näkökulman kautta ihmisten oikeusturvaodotukset ovat kasvaneet⁷. Tämän seurauksena poliisin toimet ovat jatkuvasti mielenkiinnon kohteena. Tästä osoituksena voidaan pitää median poliisille esittämiä tilastopyyntöjä, jotka ovat lisääntyneet vuosittain (kuvio 1).

Kuvio 1. Poliisille osoitetut tietopyynnöt.⁸

2 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola. 2012, s. 56.

3 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 13. Ks. Rikander 2016

4 Poliisibarometri 2014, s. 2-4.

5 Ks. Virolainen – Martikainen 2010, s. 46 -47 tuomioistuimien demokraattisesta kontrollista.

6 Viitanen 2007, s. 113 - 114.

7 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola . 2012, s. 23-24. Ks. Pajujoja – Pölönen 2011, s. 343 - 354.

8 Polsat; Median tilastopyynnöt

Poliisi suorittaa yli miljoona tehtävää vuosittain⁹. Kuitenkin vain harva on kokenut omakohtaisesti poliisin suorittamia pakkokeinoja tai voimakeinoja¹⁰. Yleinen käsitys poliisin voimakeinojen käytöstä muodostunee pääosin joukkotiedotusvälineiden kautta. Yleistä mielenkiintoa herättävissä tapauksissa suurta yleisöä ja sen yleistä mielipidettä heijastelevat tiedotusvälineet.

Demokraattisessa yhteiskunnassa median tehtävä on toimia vallan vahtikoirana ja kriitikkona. Tästä kuitenkin saattaa seurata se, että nopeassa uutisoinnissa ei odoteta esitutkinnan aikana tapahtuvaa tiedottamista tai lainvoimaisia tuomioita. Tästä syystä voi käydä niin, että poliisin voimankäyttötilanteista julkaistaan nopeasti esim. ainoastaan silminnäkijän mahdollisesti puutteellinen havainto. Nopeasti tapahtuva ja kapea-alainen uutisointi luo luonnollisesti haasteellisen tilanteen.

Pitäisikö median luoma mielikuva poliisin voimankäyttötilanteesta pyrkiä korjaamaan ja jos, niin miten? Voimankäyttöselvityshankkeen tavoitteena on tuottaa luotettavaa aineistoa voimankäyttötilanteista sekä niiden syistä ja seurauksista. Voimankäyttöselvitysten kerääminen on paitsi yhteiskunnallisesti, myös poliisihallinnon sisällä merkittävä teema. Voimankäyttöselvitysten kautta kerättävä aineisto pyrkii vastaamaan hallinnon sisäisiin sekä median luomiin tarpeisiin.

---

9 Polstat; Tehtävien lukumäärä ja poliisin voimankäyttö ja varautuminen, koko Suomi 2015.

10 Vuoden 2014 Poliisibarometrin mukaan yli puolet suomalaisista on ollut jollain tavoin yhteydessä poliisiin viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Syynä on tavallisimmin ollut jokin lupa-asia (28 %) tai liikennevalvontaan tai -onnettomuuteen liittyvä asia (15 %). Poliisibarometri 2014, s. 3.

2 VOIMANKÄYTTÖSELVITYKSEN LÄHTÖKOHTIA

2.1 Aikaisempaa oikeustieteellistä tutkimusta

Kotimaisessa oikeustieteellisessä tutkimuksessa poliisin toimivalta on ollut suosittu tutkimuksen kohde. Ensimmäisenä merkittävänä tutkimuksena voidaan pitää *Kari Sinisalon* väitöskirjatutkimusta vuodelta 1971, jonka erityisenä ansiona oli poliisin tehtävien ja lakisidonnaisuusperiaatteen varaan rakentuneen poliisin toimivallan eriyttäminen. Tämän jälkeen poliisioikeudellisista kirjallisuutta on julkaistu tasaisin väliajoin ja viimeisimpänä voidaan pitää poliisilain (PolL 872/2011) uudistuksen johdosta syntynyttä, Helmisen, Kuusimäen ja Rantaeskolan 2013 julkaisemaa teosta *Poliisilaki*.

Oikeustieteellistä tutkimusta on tehty runsaasti, erityisesti mainittuna Markus Tereniuksen 2007 lisensiaattityö *”Poliisin voimankäytön kahdet kasvot”* ja Ville Vienolan lisensiaatti-tutkimus 2008 *”Poliisiesimiehen käskyselältä – erityisesti aseenkäytön arvioinnissa”* sekä myöhemmin Tereniuksen väitöskirja 2013 *”Poliisin voimankäyttö – rikosoikeudellinen tutkimus sallitun voimankäytön rajoista”*, jossa Terenius käsittelee poliisin toimivaltaa niin rikosoikeudellisesti kuin hallinto-oikeuden näkökulmasta. Pohjoismaista kirjallisuutta edustaa Johan Bouchtin väitöskirja 2011 *”Polisiär Våldsanvändning. En straffoch offentlighetslig undersökning”*.

Poliisia koskevaa oikeustieteellistä tutkimusta on kuitenkin leimannut sen keskittyminen ampuma-aseen käyttöön, vaikkakin se on perin harvinainen ja äärimmäinen voimankäytön ilmenemismuoto. Yhdysvalloissa on lisäksi kirjoitettu useita artikkeleita poliisiväkivallasta, kansalaisvalituksista ja poliisin kokemuksista kuultavasta voimankäytöstä. Vireillä olevaa suomalaista tutkimusta edustaa Mikko Minkkisen tutkimus Itä-Suomen yliopistossa, jossa tutkitaan poliisin voimankäytökoulutusta ja oikeuskäytäntöä sekä erityisesti poliisin voimankäytön ohjeistusta, koulutusta ja niiden vaikuttavuutta oikeuskäytännössä. Itä-Suomen yliopistossa on käynnissä myös Henri Rikanderin väitöstutkimus, jossa tutkitaan mm. poliisin kokemusta virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

2.2 Poliisitoiminta

Poliisiorganisaation yhteiskunnallisena tehtävänä on ylläpitää yleistä järjestystä ja huolehtia kansalaisten turvallisuudesta.¹¹ Poliisitoiminnassa on lyhyesti ilmaistuna kysymys turvallisuuden ylläpitämisestä. Turvallisuus tarkoittaa silloin laajassa merkityksessä sekä valtion (yhteiskunnan) että yksilön suojaamista. Poliisi on se valtion viranomaisorganisaation osa, jolle lainsäädännössä on annettu valta suorittaa tehtävänsä tarvittaessa puuttumalla yksityisten lailla, usein perustuslain tasoisesti, suojattuihin oikeuksiin. Tarpeen vaatiessa poliisi voi toteuttaa tehtävänsä jopa pakolla eli fyysistä voimaa (voimakeinoja) käyttäen tai voimankäytöllä uhaten.¹²

---

11 *Sinisalo* 1973, s. 15.

12 *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 2.

Poliisin tehtäväpiiri määritellään poliisilain 1 luvun 1 §:ssä, jonka ensimmäinen virke kuuluu seuraavasti: ”Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.”

Poliisiorganisaatiossa on lähtökohtaisesti kolme tasoa: Sisäasianministeriö (SM) toteuttaa poliisin toimialan yleistä strategista ohjausta ja valvontaa sekä poliisin toimialaan kuuluvan lainsäädännön kehittämistä. Kaksi muuta tasoa eli Poliisihallitus (POHA) ja sen alaiset yksiköt toimivat operatiivisella tasolla. Sisäasiainministeriö ylimpänä poliisitoimintaa koskevana viranomaisena vastaa poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta sekä erikseen ministeriölle säädettävistä poliisin toimialan tehtävistä muiden ministeriölle kuuluvien tehtävien ohessa. Poliisihallitus on sisäasiainministeriön alainen keskushallintoviranomainen, ja se toimii poliisin ylijohdona. Poliisihallituksen alaisia valtakunnallisia yksikköjä ovat keskusrikospoliisi, Poliisiammattikorkeakoulu ja poliisin tekniikkakeskus. Poliisihallituksen alainen paikallishallintoviranomainen on poliisilaitos. Poliisiyksikköjä ovat siis Poliisihallitus sekä sen alaiset yksiköt.¹³ Tällä hetkellä poliisilaitoksia on yksitoista kappaletta, jotka tuottavat alueelleen järjestys- ja rikospoliisin palveluita sekä lupapalvelut.

Nykypäivänä ”järjestyspoliisitoiminta” on terminä vaihtunut kenttätoiminnaksi. Kenttätoiminnalla tarkoitetaan poliisin toimintaa, joka tapahtuu muualla kuin poliisin tiloissa, siis ”kentällä”, jossa ihmiset oleskelevat ja liikkuvat, tekevät työtä tai kuluttavat aikaa. Kenttätoiminnan moninaisuudesta saa hyvän kuvan tarkastelemalla poliisin toiminnallisia tilastoja.

Vuonna 2015 poliisi sai yli miljoona tehtävää¹⁴ ja tehtävälajeittain ne jakautuivat seuraavasti:

- hengen ja terveyden suojaan kohdistuva tehtävä	54 462
- omaisuuden suojaan kohdistuva tehtävä	112 536
- liikenneonnettomuudesta tai liikenteestä aiheutuva tehtävä	272 813
- yksilön suojaan kohdistuva tehtävä	273 452
- onnettomuus tai vaarallinen tilanne	37 901
- erityistehtävät	130 127
- perus- ja valvontatehtävä sekä ennalta ehkäisevä toiminta	160 204

Tarkempia tietoja eräistä tehtävistä:

- päihtynyt henkilö	57 273
- häiriökäyttäytyminen ja ilkivalta	85 053
- juopumus liikenteessä	44 355
- vahingonteko	13 160
- kotihälytys	80 177
- kotihälytys, perheväkivalta	26 223

13 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 79 - 80.

14 Polstat; Tehtävien lukumäärä ja poliisin voimankäyttö ja varautuminen, koko Suomi 2015.

Näitä tehtäviä suorittaessaan on mahdollista, että poliisi joutuu joskus tilanteisiin, joissa päädytään käyttämään voimakeinoja tavoitteeseen pääsemiseksi. Poliisin kaotessa keskeisimpiin yksilön oikeushyviin kuten ruumiilliseen koskemattomuuteen, on poliisin voimankäyttö erityisen perusoikeusherkkää viranomaistoimintaa.¹⁵ Poliisi kohtaa myös työturvallisuushaasteita. *Tuula Leinon* tekemän väitöstutkimuksen mukaan poliiseista kaksi kolmesta (63%) ja vartijoista yli kolmannes (39%) oli kohdannut väkivaltaa esim. uhkailuja tai solvauksia vähintään kerran kuukaudessa. Vähintään kuukausittain oli poliiseista lähes puolet (44%) ja vartijoista noin joka seitsemäs joutunut fyysisen väkivallan kohteeksi.¹⁶ Belgian poliisissa toteutetun tutkimuksen mukaan neljä viidesosaa (79,1%) vastanneista oli kokenut urallaan verbaalista aggressiivisuutta. Fyysistä väkivaltaa oli kokenut yli puolet (51,7%) vastanneista.¹⁷

2.3 Poliisin voimankäytön toimivalta

Poliisin voimankäyttö on julkisen vallan käyttöä, jolla voidaan puuttua merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin. Poliisikomitean vuonna 1986 antaman mietinnön mukaan voimakeinoilla tarkoitettiin ”toimintaa, jolla välittömästi tai välillisesti pyritään vastarinnan murtamiseen käyttämällä ruumiillista voimaa ja erilaisia voimankäytön apuvälineitä”.¹⁸ Poliisin toimivallan käyttöä ohjaavina ja usein käytännössä rajoittavina yleisinä periaatteina on poliisilain 1 luvussa korostettu perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamista 2 §, suhteellisuusperiaatetta 3 §, vähimmän haitan periaatetta 4 §, tarkoitussidonnaisuuden periaatetta 5 § sekä mahdollisuutta luopua tehtävästä tai siirtää sitä 9 §. Periaatteet ovat yleisiä ja ilmenevät välillisesti uudelleen myös useiden poliisilakiin sisältyvien yksittäisten säännösten sanamuodosta. Periaatteiden noudattamisen tärkeys ilmenee erityisesti voimakeinojen käytön yhteydessä ja yleensäkin puututtaessa poliisitoimenpiteiden yhteydessä muutoin olennaisin tavoin kansalaisten oikeuspiiriin. Poliisin voimankäyttöä koskevien ohjeiden pääperiaatteena on, että voimankäytön taso on oltava oikeassa suhteessa tehtävän vaativuuteen. Ensisijaisesti on pyrittävä välttämään voimankäyttötilanteen syntyminen.¹⁹

Ruumiillisen voiman tai erilaisten välineiden käyttäminen voi oikeudellisesti arvioiden olla joko voimakeinojen käyttöä tai hätävarjelua. Voimakeinoilla tarkoitetaan poliisin tai muun turvallisuutta ylläpitävän virkamiehen valtaa virkatehtävää suorittaessaan käyttää vastarinnan murtamiseksi tai muutoin virkatehtävää toteuttamiseksi ruumiinvoimia tai erilaisia välineitä, jopa ampuma-asetta. Voimakeinojen käyttäminen edellyttää siis sitä, että poliisimies on suorittamassa hänelle kuuluvaa virkatehtävää.²⁰ Virkatehtävän on oltava laillinen eli sen tulee kuulua poliisimiehen toimivaltaan. Virkatehtävä voi olla myös poliisin antama virka-apu muille viranomaisille.²¹ Toisin sanoen voimankäytösäännös on tavallaan toisen asteen toimivaltasäännös. Voimakeinon käytön laillisuus on siis lähtökohtaisesti riippuvainen siitä, että se peruspäämäärä, johon poliisi tilanteessa pyrkii, on laillinen.²² Voimakeinojen käytön keskeiset rajoitukset on ilmaistu poliisilain 2:17 §:ssä: voimakeinojen tulee olla *tarpeellisia* ja niitä voidaan pitää *puolustettavina*.

15 *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 13.

16 *Leino* 2013, s. 48 - 50.

17 *Van Branteghem – Truyens – Van Alstert – Verwee* 2015, s. 34.

18 *KM* 1986:16, s. 500.

19 *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 780 - 783.

20 *Terenius* 2013, s. 490.

21 *Frände* 2012, s. 153

22 *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 768

Hätävarjelulla taas tarkoitetaan rikoslain (RL 39/1889) 4:4 §:n mukaan jokaisen oikeutta puolustustekoon välittömästi uhkaavaa tai jo alkanutta, mutta ei vielä päätyttyä oikeudenvastaista hyökkäystä vastaan.²³ Poliisimiehellä on jokaisen henkilön tavoin hätävarjelu-oikeus itsensä tai toisen puolustamiseksi.²⁴ Poliisilain 2:17,2:n mukaan poliisi kuitenkin toimii hätävarjelutilanteissa virkavastuulla. Virkavastuulla toimimiseen liittyy se, että poliisimiehellä on kokemuksensa ja erityisen koulutuksensa perusteella paremmat edellytykset mitoittaa voimakeinot hätävarjelutilanteessa paremmin²⁵. Laillisen voimankäytön ja hätävarjelun periaatteellinen ero on siinä, että voimankäyttö on aktiivista, eräällä tavalla *hyökkävääkin*, kun taas hätävarjelu on passiivislähtöinen puolustustoimenpide, joka tosin voi olla myös vastahyökkäyksen tapainen. Virkavastuun lisäämisellä on haluttu korostaa julkisen vallan vastuuta hätävarjelutilanteissa. Tällä on erityistä merkitystä vahinkoa kärsineen oikeusturvan kannalta, koska valtion vahingonkorvausvastuu on selkeämpi. Virkavastuulla toimiminen tarkoittaa myös sitä, että hätävarjelun liioittelu voi tulla arviotavaksi myös virkarikoksena. Myös kaikki virkamiesoikeudelliset seuraamukset ovat mahdollisia.²⁶

Poliisilain 2:17,1:ssä on pyritty yksilöimään ne tarkoitukset, joihin voimakeinojen käytöllä pyritään ja on sallittua pyrkiä. Tämän yleissäännöksen mukaan voimakeinoja voidaan käyttää *vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi tai välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi*. Aktiivisen vastarinnan murtamiseksi voimakeinoja voidaan käyttää myös täysin passiivisen henkilön paikalta poistamiseksi. Esteen poistamisesta on taas kyse esim. laittoman tiesulun poistamisesta. Voimankäyttötilanteissa on noudatettava poliisin toiminnan yleisiä periaatteita. Niitä ovat asiallisuus ja puolueettomuus sekä velvoite toimia sovinnollisuutta edistäen. Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä täyttämään tehtävänsä.²⁷ Yleisten periaatteiden lisäksi tulee voimakeinojen käytön olla poliisilain 2:17,1:n mukaan tarpeellisia ja kokonaisuus arvostellen puolustettavia, kun otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutenkin. Lähtökohta on lievimmän mahdollisen keinon periaate.²⁸

2.4 Voimankäyttötilanteiden ja voimankäytön koulutuksen seuranta

Poliisihallituksen määräyksen 2020/2013/5595 mukaan jokaisesta voimakeinojen käytöstä on tehtävä merkintä asianmukaisella toimenpidekoodilla (*suorite*) hätäkeskustietojärjestelmään. Kirjaamisesta on annettu ohje *”Käsikirja poliisin tehtävien käsittelystä hälytys- ja kenttätoiminnassa”*. Poliisiyksikkö vastaa siitä, että toimenpidekoodeja käytetään. Poliisiyksikön on seurattava voimakeinojen käyttöä sekä ampuma-aseilla tapahtuneita tarkoittamattomia laukauksia ja raportoitava niistä kalenterivuositain Poliisiammattikorkeakoululle. Käsikirjassa poliisin hälytys- ja

23 *Frände* 2012, s. 141.

24 *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 798.

25 *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 799. Ks. Korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 1991:50 ja KKO 2004:75, jotka ovat vahvistaneet sen tulkinnan, että poliisimiehellä on hätävarjelu-oikeus.

26 *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 800. Ks. Nuotio 2006, s. 233.

27 *Tapani - Tolvanen* 2013, s. 294 - 295.

28 *Ibid.* s. 295.

kenttätoiminnan tehtävien käsittelyssä on todettu, että poliisin voimankäyttöön ja poliisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvät toimenpidekoodit on ilmoitettava ja kirjattava aina.

Poliisiammattikorkeakoulu on tilastoinut poliisin aseenkäyttötilanteet vuoden 2013 loppuun asti. Vuosina 2003-2013 on tapauksia ollut yhteensä 385 kappaletta ja näissä ammuttuja laukauksia on ollut 122 kappaletta. Aseenkäyttötilanteiden määrät ovat vaihdelleet 26 kappaleen (vuosi 2004) ja 44 kappaleen (vuosi 2008) välillä. On huomioitava, että aseenkäyttöä on ampumisen lisäksi sillä uhkaaminen, mutta ei esillä, valmiusotteessa, pitäminen. Vuonna 2013 poliisilla oli 27 aseenkäyttötilannetta ja poliisi ampui laukauksia kaikkiaan 7 kappaletta, joista henkilöön suuntautuneita ja loukkaantumiseen johtaneita laukauksia oli kaikkiaan 5 kappaletta neljässä erillisessä aseenkäyttötilanteessa. Kaksi muuta laukausta olivat suunnattuja renkaaseen ja maahan. Yhdestä henkilöön kohdistuneesta aseenkäyttötilanteesta ei ollut selvitystä saatavilla.²⁹ Vuodesta 2014 alkaen ei tilastoja ole ollut saatavilla. Tilastointi oli perustunut määräykseen, joka vanheni lakimuutoksen yhteydessä.³⁰ Hätäkeskustietojärjestelmän perusteella poliisi on käyttänyt voimakeinoja vuonna 2015 seuraavalla tavalla.

Taulukko 1. Poliisin voimankäyttötilastot 2015³¹

780 Poliisin voimankäyttö: käytetty muita voimakeinoja	166
781 Poliisin voimankäyttö: ampuma-asetta käytetty	24
782 Poliisin voimankäyttö: ampuma-aseella uhattu	47
783 Poliisin voimankäyttö: ampuma-ase esillä	148
784 Poliisin voimankäyttö: käytetty patukkaa	30
785 Poliisin voimankäyttö: kahlittu	3 877
786 Poliisin voimankäyttö: käytetty fyysisiä voimakeinoja	920
787 Poliisin voimankäyttö: käytetty sumutetta/kaasua	176
788 Poliisin voimankäyttö: käytetty etälamautinta	305
931 Poliisikoiraa käytetty: kiinniottoon / kiinnioton turvaamiseen	658
Yhteensä	6 351

29 Poliisiammattikorkeakoulu aseenkäyttöselvitykset 2003-2013.

30 Ks. *Kimmo Heinosen* pro gradu tutkielma Poliisin aseenkäyttö Suomessa – sääntely ja aseenkäyttötilanteet vuosina 2000 - 2010.

31 Polstat 14.1.2016

Vertailtaessa edellä kuvattuja voimankäytön määriä siihen, että poliisi teki vuonna 2015 vajaa satatuhatta kiinniottoa (97 566 kpl) syntyy olettama, että kaikista voimankäyttötilanteista ei ole tehty suoritteita kattavasti. Poliisiammattikorkeakoulun voimankäytönkouluttajien sekä poliisin voimankäytönkouluttajien ja kenttäjohtajien haastattelut ovat vahvistaneet olettamaa siitä, että hätäkeskuksen suoritteiden kirjaamisessa on puutteita. Suoriteperusteiset tilastot eivät muodosta todenmukaista kuvaa voimakeinojen käytön määristä.

Poliisin toimenpidekoodien perusteella muodostuvan tilaston luotettavuuden kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että jokainen poliisimies, hänen lähiesimiehensä, päällystoesimies sekä ko. poliisilaitoksen voimankäyttökouluksesta vastaavat kouluttajat ja heidän päällystoesimiehensä sitoutetaan suoritteiden kirjaamiseen. Nykyisin kyseiset suoritteet luetaan radiolla tai Pokella hätäkeskukseen, jossa/josta ne kirjautuvat järjestelmään. On mahdollista, että yksittäinen poliisimies ei tiedosta suoritteiden kirjaamisen tärkeyttä tai työyhteisössä ei ole omaksuttu kirjaamista tärkeänä pitävää työkulttuuria. Tilastot voivat myös vääristyä merkittävästi virheellisten kirjaustapojen johdosta, josta yhtenä esimerkkinä maaliskuussa 2014 tehty kirjaus, jossa oli suoritteeksi merkitty ”781- poliisin voimankäyttö: ampuma-asetta käytetty” lukumäärä 28 kertaa. Tapauksen taustalla on ollut eläinlääkärin pyynnöstä tapahtunut usean eläimen lopettamistehtävä. Toisena esimerkkinä voidaan käyttää ampuma-ase koulutuksen suorittamista virheellisesti edellä mainitulla koodilla. Tämän tyyppiset virheet ovat seurausta siitä, että poliisimies ilmoittaa jostain syystä väärän suoritekoodin. Kolmantena esimerkkinä marraskuussa 2015 kirjattu tapaus, jossa suoritteisiin oli merkitty 1 115 päihtyneenä kiinniotettua henkilöä, yhdellä tehtävällä. Tässä tapauksessa on todennäköistä, että kyseessä on ollut näppäilyvirhe suoritteen vastaanottajan toimesta. Vastaavanlainen näppäilyvirhe on todennäköisesti tapahtunut myös tapauksessa, jossa yhden tehtävän suoritteissa ilmoitettiin, että poliisikoira oli käytetty 2 215 kertaa.

Edellä kuvatut esimerkit ovat tulleet esiin voimankäyttöselvityshankkeen aikana. Virheelliseksi epäillyt kirjaukset on otettu manuaaliseen tarkasteluun ja tämän jälkeen kirjaukset on korjattu totuudenmukaiseksi. Näihin kirjausvirheisiin tulee suhtautua vakavasti. Virheet virallisessa ja julkisuuteen annettavassa tilastossa aiheuttavat selvittämisen tarvetta, joka saattaa vähentää luottamusta poliisiin. Vastaavan poliisin tilastoihin liittyvät puutteet ovat havainneet myös *Fagerlund* ja *Kääriäinen*.³²

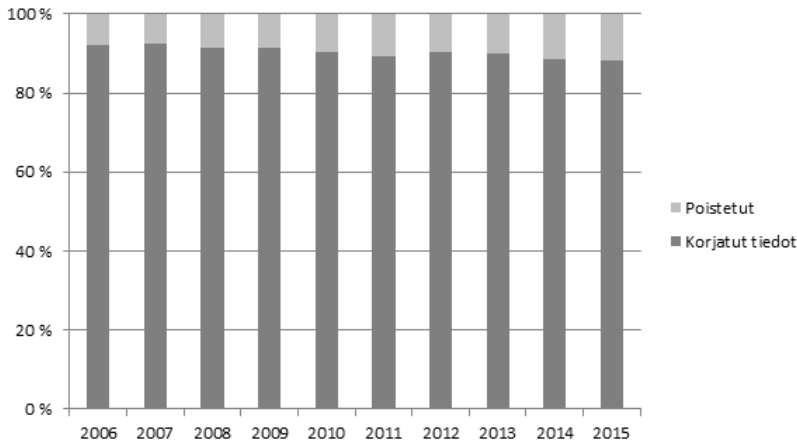
Voimankäytön seurantaan liittyneen tilastovirheen paljastaminen johti siihen, että tarkasteluun otettiin myös kaikki muut poliisin suoritteet vuodesta 1998 lähtien. Aineiston tarkastelua varten ohjelmoitiin suodatin, joka ei hyväksynyt yksittäiseltä tehtävältä enempää kuin sata (100) suoritetta. Suodattimen läpi ajettiin kaikki poliisitehtävät ELS (2002-2016) ja HÄKE (1998-2001) kannoista. Tämän seurauksena valtakunnallisesti poliisin suoritteista poistettiin vuositasolla 5,2 - 14,6 %. Poliisilaitoksittain tarkasteluna oli suurin yksittäinen virhe Hämeen poliisilaitoksella vuonna 2005, josta suoritteista poistettiin 53,7 %. Havainnosta raportoitiin Poliisihallitukselle, joka on ottanut asian jatkoselvittämisen vastuulleen.

---

32 Poliisin toimintaympäristö 2016-katsaus - Lähisuhdeväkivalta poliisin tilastoissa ja kotihälytystehtävillä. Artikkelin liittyä lähisuhdeväkivaltatutkimuksen yhteydessä tehtyihin havaintoihin tilastoinnin puutteellisuudesta. Lisäksi Fagerlund ja Kääriäinen esittävät, että poliisin tilastojen tulkintaan tulisi kiinnittää entistä tarkemmin huomiota myös muun tyyppisen rikollisuuden osalta.

Kuviossa 2 on kuvattu valtakunnallisesti virheiden osuus kaikista poliisin suoritteista. Vaalea osa kuvaa virheellistä tietoa ja tumma osa kuvaa korjattua tietoa ja näiden yhteismäärä suoritteiden lähtötilannetta, ennen suodattimen kautta tehtyä korjausta.

Kuvio 2. Poliisin tilastoissa esiintyneet virheet suhteessa suoritteiden kokonaismäärään, %.

Poliisihallituksen sisäisen tarkastuksen raportista ilmenee, että poliisiyksiköiden voimankäytönkoulutuksen raportoinnissa on puutteita. Vuodelta 2014 tarkastuksessa oli käytettävissä vain neljä raporttia. Voimankäytön päällystövastaavien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella on raportoinnin laiminlyönnin syyksi selvinnyt puutteellinen ohjeistus. Keskusteluissa on tuotu esille, että raportointi on jätetty tekemättä, koska Poliisihallitus ei ole ohjeistanut poliisilaitoksia siitä, mitä raportin tulee pitää sisällään. Raportointia ja niiden laatua ei ole myöskään systemaattisesti seurattu. Tätä tukee myös havainto annettujen raporttien sisällöstä. Raporttien keskinäinen vertailtavuus on mahdotonta niiden rakenteellisista eroavaisuuksista johtuen.

Voimankäyttöselvityshankkeen aikana tämä epäkohta on tunnistettu ja hankkeen rinnalla on tehty ”malliraportti voimankäytöstä ja voimankäytön koulutuksesta”, jonka sisällysluettelo on tämän loppuraportin liitteenä. Malliraportin tarkoituksena on esittää otsikkotasolla ne seikat, joista on raportoitava. Lisäksi mallissa on esimerkkejä siitä, kuinka yksityiskohtaiseen raportointiin tietyissä toiminnoissa tulisi mennä. Rakenteeltaan samankaltaisten raporttien vertailtavuuden kautta on mahdollista tarkastella voimankäyttöä ja sen koulutusta luotettavammin.

Edellä kuvatun määrällisen tilastovirheen lisäksi tilastoinnin puutteena voidaan pitää sitä, että se ei anna laadullista informaatiota voimankäyttötilanteista. Tämän hankkeen tarkoituksena on korjata edellä kuvattua puutetta kehittämällä tiedonkeruujärjestelmä, josta olisi saatavilla määrällistä ja laadullista tietoa voimankäyttötilanteista sekä niiden syistä ja seurauksista.

3 VOIMANKÄYTTÖSELVITYKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

3.1 Lähtötilanne

Sisäministeriön asetus poliisin voimakeinoista sekä kulkuneuvon pysäyttämisestä (245/2015 voimaantulo 1.1.2015) 6 § määrittää, että ”Poliisihallitus seuraa poliisin voimakeinojen käyttöä ja ohjaa sekä kehittää niiden koulutusta. Voimankäyttövälineiden käytöstä on laadittava viipymättä selvitys ...”. Asetuksen perusteella Poliisiammattikorkeakoululla käynnistettiin syksyllä 2015 hanke, jonka tavoitteeksi asetettiin luoda järjestelmä voimankäytön reaaliaikaiseen seurantaan. Järjestelmän valtakunnallinen käyttö alkoi 1.1.2016.

Poliisin voimankäyttöä koskevien ohjeiden pääperiaatteena on, että voimankäytön taso on oikeassa suhteessa tehtävän vaativuuteen. Ensisijaisesti on pyrittävä välttämään voimankäyttötilanteen syntyminen. Jotta poliisin voimankäyttöä ja siitä koituvia seurauksia voidaan arvioida, tulee ko. tietoa kerätä aktiivisesti ja kattavasti. Seurantajärjestelmän tulee tuottaa tietoa voimankäyttötilanteista sekä niiden syistä ja seurauksista. Syiden ja seurausten suhdetta voimankäyttötilanteisiin voidaan kuvata seuraavasti:

Kuvio 3. Voimankäytön syy/seuraus-suhde.

3.2 Hankkeen toteutus

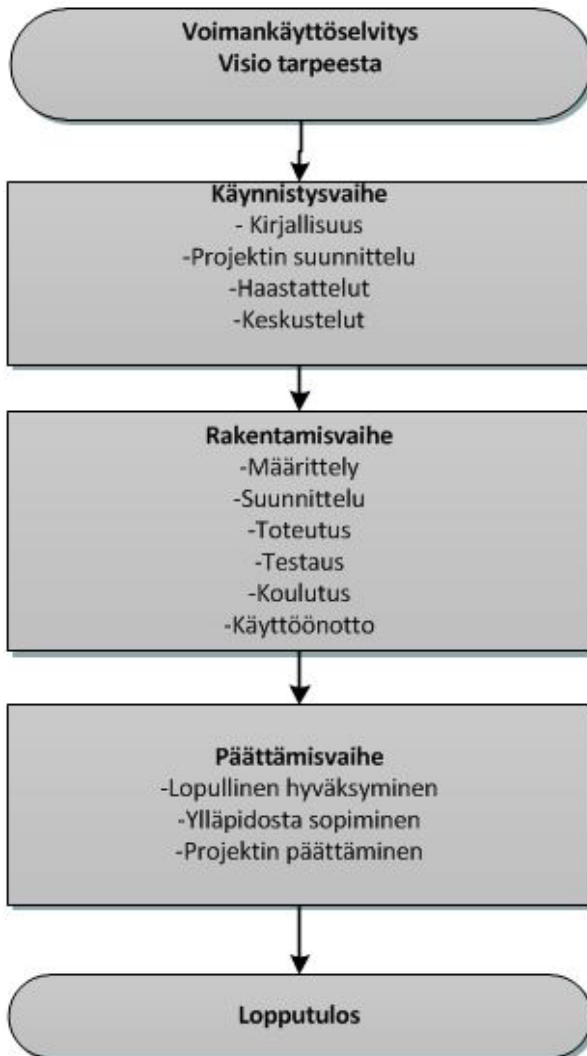
Voimankäyttöselvitys -hankkeen asettajana on toiminut Poliisihallituksen poliisi-toimintayksikkö. Hankkeen toteuttajaorganisaationa on toiminut Poliisiammattikorkeakoulu ja hankkeen ohjausryhmänä valtakunnallinen voima- ja suojavälinetyöryhmä. Hankkeen taustakartoituksesta ja ohjauksesta on vastannut erikoistutkija Juha Kääriäinen ja järjestelmän käytännön suunnittelu, toteutus ja raportoinnin havaintoi- neen on tehnyt komisario Henri Rikander.

Hankkeeseen liittyvää taustakirjallisuutta lähdettiin selvittämään erikoistutki- ja Juha Kääriäisen toimesta kesällä 2015. Kyselyn tekniseksi ratkaisuksi valittiin Webropol- kyselyjärjestelmä. Voimankäyttöselvitysten kautta saatavan datan tavoit- teeksi asetettiin, että se tuottaa tietoa voimankäyttötilanteista sekä niiden syistä ja seurauksista.

Hankkeen toteutuksen kannalta oli ensiarvoisen tärkeää kartoittaa ”kentän mielipide”, jolla tarkoitettiin voimankäytönkoulutuksesta vastaavia henkilöitä. Haastatteluiden ensimmäiseen vaiheeseen pyydettiin ydinosaajiksi luokiteltavia voimankäytön opettajia ja kenttäkouluttajia. Haastatellut ydinosaajat saivat ilmaista mielipiteensä itsenäisesti ja luottamuksellisesti. Haastateltavia henkilöitä oli kah- deksan kappaletta. Tämän lisäksi hankkeeseen liittyviä epävirallisia keskusteluita

käytiin lukuisia kertoja. Kertynyttä aineistoa käsitteli ainoastaan haastattelija. Haastatteluista nostettiin esille asiakaskeisestisesti olennaiset tiedot, jotka liittyvät voimankäytön syihin, tilanteisiin ja seurauksiin.

Haastatteluiden tarkoituksena oli kartoittaa haastateltavien ajatuksia ja näkemyksiä voimankäyttötilanteista sekä niiden analysoinnista ja voimankäytön kouluttamisesta. Haastattelussa pyrittiin nostamaan esille myös haastateltavien toiveita ja mahdollisia uhkakuvia. Haastatteluja ohjaavia temaattisia avainsanoja olivat poliisin voimankäyttötilanteiden, tilastointi, analysointi ja koulutus. Tiedonkeruunmuodolla pyrittiin varmistamaan se, että jokaisen haastateltavan näkemykset, kokemukset ja toiveet tulisivat esille.³³

Kuvio 4. Voimankäyttöselvityshankkeen elinkaari ja vaihejako.

33 Hirsjärvi – Hurme 2011, s. 35.

Haastatteluiden kautta saatujen näkemysten perusteella koottiin esitys hankkeen ohjausryhmää varten. Esityksessä haastatteluihin osallistuneiden näkemykset ja odotukset esiteltiin johdonmukaisena kokonaisuutena, jonka perusteella voimankäyttöselvityslomakkeen rakenne ja tavoitteet tulivat määritellyiksi.

Kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa määriteltiin ne seikat, joilla mahdollisesti on merkitystä voimankäyttötilanteiden analysoinnissa. Kysymykset ja voimankäyttöselvityksen rakenne pyrittiin rakentamaan sellaiseksi, että se tuottaa vertailtavissa olevaa tilastotietoa. Seuraavassa on lueteltu joitain esimerkkejä muuttujista, joita voimankäyttöselvityksessä kerättiin:

Taustamuuttajat

Hälytystehtävän syy, kiireellisyys, tapahtuma-aika, poliisilaitos.

Tapahtumapaikka: kunta, paikka: yksityisasunto, rappukäytävä, piha, katu, ravintola jne.

Tilanteeseen osallistuneiden virkamiesten määrä, virkaikä ja arvo, vastaajan voimankäyttökoulutukset, tasokokeet sekä kohdehenkilöitä koskevia taustatietoja: määrä ja ikä, suku-puoli, kansalaisuus.

Voimankäytön syyt

Poliisilaki (2:17 §): vastarinnan murtaminen, henkilön paikalta poistaminen, kiinniottamisen toimittaminen, vapautensa menettäneen pakenemisen estäminen, esteen poistaminen, välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman ja/tai hätävarjelu (RL 4:4), hyökkäys kohdistui: itseen (voimankäyttövälineen käyttäjään), toiseen poliisiin, muuhun henkilöön, omaisuuteen.

Lomakkeen toimivuutta pilotoitiin suunnitteluvaiheessa Poliisiammattikorkeakoulun satunnaisilla tutkinto-opiskelijoilla. Tavoitteena oli seurata järjestelmän käytettävyyttä erityisesti työekonomian kannalta. Vastauslomakkeen täyttämiseen kului aikaa 4,5 - 7 min. Käytännön testausvaihe toteutettiin Sisä-Suomen poliisilaitoksella, täsmällisemmin entisen Pirkanmaan poliisilaitoksen alueella, jossa testausta toteutettiin 1.11.2015 - 31.12.2015 välisenä aikana. Testiosion tavoitteena oli saada käyttäjäkokeuksia sekä havaita ja korjata mahdolliset virheet lomakkeen kysymyksissä. Esimerkkinä korjatusta kysymyksestä voidaan käyttää kysymystä: ”oliko henkilöllä asetta?”, joka vastauksissa miellettiin tarkoittamaan käsiaseita, kuten pistooli tai kivääri, vaikka sillä tarkoitettiin myös teräaseita.

Voimankäyttöselvityslomakkeen käyttöönottovaihetta edelsivät henkilökohdaiset pääpoliisiasemakäynnit. Tapaamisten tarkoituksena oli varmistaa, että järjestelmän käyttö oli voitu aloittaa häiriöttä ja tarvittava tiedotus oli varmistettu, käyttäjäkoulutus oli annettu ja ylläpito ja tukijärjestelyistä oli sovittu. Käyttöönottovaiheeseen liitettiin projektin vetäjän toimesta ns. käyttöönottovaiheen tuotannollinen koekäyttöjakso, jonka tarkoituksena oli varmistaa, että voimankäyttöselvitys-hankkeen toiminta oli alkanut riittävällä kattavuudella, ja että järjestelmän toimivuudessa ei ollut perustavanlaatuisia puutteita.

Hankkeen aikana syntyneet asiakirjat on arkistoitu. Hankkeen päättämisvaiheessa tarpeeton materiaali ja esiselvitykset on hävitetty. Voimankäyttöselvityslomakkeen ylläpidosta ja käyttäjätuesta on toimitettu omat versiot erikseen nimetyille vastuuhenkilöille. Hanke katsotaan päättyneeksi johtoryhmän/ hankkeen asettajan päätöksellä.

Taulukko 2. Hankkeen keskeiset päivämäärät

Päivämäärät	
Aloituspäivä	28.9.2015
Aineistoon ja järjestelmään tutustuminen	1.8.-1.10.2015
Poliisiammattikorkeakoulun henkilöstön haastattelut	28.9-1.10.2015
Muut asiantuntija haastattelut	1.-31.10.2015
Järjestelmätoimittajan alkukartoitus	19.10.2015
Hankkeen esittely voima- ja suojavälinetyöryhmälle	22.10.2015
Järjestelmätoimittajan tarjous ja hankintaesitys	26.10.2015
Voimankäyttöselvityslomakkeen pilotti Tampereen poliisi	1.11.2015-
Käyttäjäkokeusten kartoitus	1.11-31.12.2015
Voimankäytön päällystövastaavien tapaamiset	9.11.-27.11.2015
Case management toiminnon luominen (tekninen ratkaisu)	1-31.12.2015
Valtakunnallinen käyttö alkaa	1.1.2016-
Voimankäyttöselvityksen käyttöasteraportti poliisilaitoksille kuukausittain kolmen kuukauden ajan.	1.1.-31.3.2016
Valtakunnallisen käytön seuranta	1.1-31.3.2016
Loppuraportti ja hankkeen päätyminen	4.7.2016

3.3 Voimankäyttöselvityslomakkeen käsittelyketju

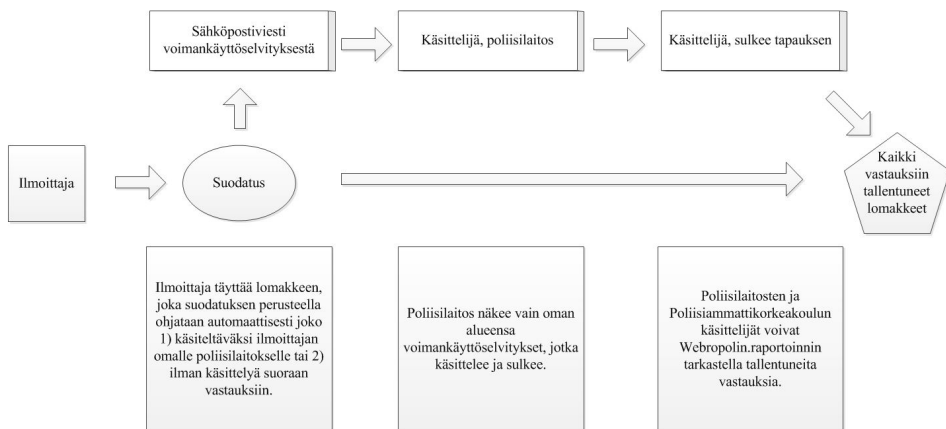
Seuraavaksi kuvataan poliisimiehen antaman voimankäyttöselvityksen käsittelyketju. Kuviossa 5 on kuvattuna voimankäyttöselvityslomakkeen käsittely sen antohetkestä aina tietokantaan saapumiseen asti. Voimankäyttöselvityslomake löytyy linkkinä poliisin sisäisestä internet-verkosta, jonka avaamalla ilmoittajalle aukeaa täytettäväksi Webropol-lomake.

Voimankäyttöselvitys annetaan nimettömänä eikä yksittäisistä vastauksista kerätä henkilötietoja. Voimankäyttöselvityksen tekee poliisimies, joka on käyttänyt jotain voimankäyttövälinettä jonka käytöstä on tehty merkintä hätäkeskustietokantaan toimenpidekoodeilla 780-782, 784-788 tai 931. Voimankäyttöselvitys tehdään myös fyysisten voimakeinojen käytöstä. Poikkeuksen tekevät kahlitsemiset (toimenpide 785), joista ei tehdä raporttia. Esimerkkinä, josta ei tehdä voimankäyttöselvitystä, voidaan käyttää kuljetustehtävää poliisivankilalta käräjäoikeuteen.

Jos samassa tehtävässä useampi kuin yksi poliisimies on käyttänyt voimankäyttövälineitä, voimankäyttöselvityksen tekee ankarinta voimakeinoa käyttänyt poliisimies. Voimankäyttöselvityslomakkeen täyttämiskynnyksenä on käytetty esimerkkiä, jossa henkilö vastustaa virkatoimea siinä määrin, että toimenpiteen jälkeen poliisimies kirjoittaa asiasta rangaistusvaatimuksen (sakko). Vastaavasti vahvasti päihtyneen ja käsiään koukistelevan henkilön saattamisesta poliisiautoon ei tehdä

voimankäyttöselvitystä. Lisäksi ilmoittaja valitsee lomakkeelta käyttämänsä voimankäyttövälineen, oman poliisilaitoksensa sekä kenttäjohtoalueensa.

Mikäli täytetty voimankäyttöselvityslomake sisältää mm. ase-, etälamauttimen-, tai koirankäyttöselvityksen tai kyseessä on ase tai etälamauttimen tarkoitamaton laukeaminen, lomake ohjautuu automaattisesti kyseisen poliisilaitoksen voimankäytön päällystövastaavalle allekirjoitettavaksi. Muissa voimankäyttötilanteissa selvityslomake päättyy suoraan tietokantaan. Voimankäytön päällystövastaavat pääsevät käsittelemään oman laitoksensa tilastoja Case Management -työkalun avulla, joka mahdollistaa tietojen suodattamisen ja/tai vertailun. Tätä työkalua voidaan käyttää poliisilaitosten vuosittaisen voimankäyttöraportin apuna. Vastaavat tietojen käsittely oikeudet ovat myös Poliisiammattikorkeakoululla nimetyillä henkilöillä. Lisäksi heillä on mahdollisuus tarkastella tietoja valtakunnallisesti.

Kuvio 5. Voimankäyttöselvityslomakkeen käsittely

3.4 Voimankäyttöselvityksessä kerättävät tiedot.

Voimankäyttöselvityksen antaminen aloitetaan määrittelemällä ankarin käytetty voimankäyttöväline. Vaihtoehtoina ovat: aseet, poliisikoira, etälamautin, FN 303, OC-heite, sumute tai kaasu, patukka, käsiraudat ja fyysiset voimakeinot. Voimankäyttöselvityksen kautta kerätään tietoa myös tarkoittamattomista ase- tai etälamauttimen laukaisuista, poliisikoiran vahinkopuruista ja muista voimankäyttövälineisiin liittyvistä vahinkotilanteista, joiden taustalla ei ole poliisilain 2:17 §.

Seuraavaksi selvityksessä määritellään, minkä poliisilaitoksen palveluksessa voimankäyttöselvitystä antava poliisimies työskentelee sekä voimankäyttötilanteen kenttäjohtoalue. Tämän jälkeen määritellään, mihin tehtävälajiin partion tehtävä on kuulunut. Vaihtoehtoina ovat: hengen ja terveyden suojaan kohdistuvat tehtävät, omaisuuden ja yhteisön suojaan liittyvät tehtävät, liikenneonnettomuudesta tai liikenteestä aiheutuva tehtävä, yksilön suojaan kohdistuva tehtävä, onnettomuudet tai muut vaaralliset tilanteet, erityistehtävät sekä perus- ja valvontatehtävät sekä ennalta ehkäisevä toiminta. Tehtävälajin lisäksi määritellään tehtävän kiireellisyysluokka, päivämäärä, kellonaika sekä tapahtumapaikka.

Käytettäviä resursseja tarkastellaan seuraavilla kysymyksillä: Tilanteeseen osallistuneiden poliisien määrä? Muodostettiinko tilanneorganisaatiota? Mikäli tilanneorganisaatio on muodostettu pyydetään seuraavaksi määrittelemään siihen osallistuneet yksiköt ja virka-apu: Karhu, Vati, Jouha, poliisikoirapartio, TEMS, puolustusvoimat, rajavartiolaitos, tulli, ensihoitoyksikkö.

Edellä mainituilla kysymyksillä on merkitystä mm. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisujen valossa. EIT suuren jaoston käsittelemässä *Makaratzis v Greece* tapauksessa EIT arvioi oliko operaatio kansainvälisten standardien valossa säännelty ja organisoitu niin, että valittajan henkeen kohdistunut vaara oli minimoitu³⁴. *Ashworthin* mukaan EIT:n ratkaisukäytännöistä voidaan päätellä, että operaatioiden suunnittelussa ja toteuttamisessa ilmenneet puutteet voivat johtaa jopa siihen, että johtovastuussa olleita poliisimiehiä saatetaan syyttää jopa kuolemantuotantamuksesta.³⁵ Tästä seuraa korostanut velvollisuus huolehtia ensihoitovalmiuksista voimankäyttötilanteissa. Myös apulaisoikeuskanslerin varamies on ratkaisussaan 15.4.1997 dnro 283/1/96 kiinnittänyt huomiota siihen, että voimakeinojen käytön kohteeksi joutuneelle henkilölle, joka oli väittänyt saaneensa vammoja voimakeinojen käytön seurauksena ja pyytänyt päästä lääkärintarkastukseen, olisi täytynyt järjestää mahdollisuus lääkärintarkastukseen.³⁶ Poliisilain 8:6:n mukaan poliisiin tulee ilmoittaa esimiehelleen toimenpiteen suorittamisen yhteydessä syntyneestä muusta kuin vähäisestä vahingosta sekä annettava henkilölle viivytystä hoito ja järjestettävä ensiapua henkilölle, joka on toimenpiteen yhteydessä saanut vammoja. Jos henkilö ilmoittaa saaneensa vammoja poliisiin toimenpiteen vuoksi, hänelle on annettava mahdollisuus lääkärintarkastukseen mahdollisimman pian ilmoituksesta.

Seuraavaksi voimankäyttöselvityksessä kysytään poliisimieheen henkilönä liittyviä kysymyksiä: mikä on virkanimikkeesi, olitko pukeutunut virkapukuun, kuinka monta vuotta olet toiminut poliisin virassa ja pyydetään määrittelemään mahdolliset erityistehtävät seuraavista: voimankäytön kenttäkouluttaja, poliisikoiranohjaaja/koirapartiomies, jouha, tepo, vati/karhu. Näillä kysymyksillä pyritään selvittämään esimerkiksi sitä, kertyykö voimankäyttötilanteita tietystä virkaiässä oleville poliiseille tai minkälainen merkitys on erityiskoulutuksella tai sen puutteella suhteessa käytettyyn voimaan ja mahdollisten ei-toivottuihin seurauksiin kuten poliisiin tai voimankäytön kohteeksi joutuneen loukkaantumiseen.

Tapahtumapaikalla olleiden henkilöiden, poislukien viranomaiset, määriä selvitetään seuraavalla tavalla: paikalla olleiden henkilöiden määrä, voimankäytön kohteena olleiden henkilöiden määrä, joista miehiä, naisia, ulkomaalaisia tai ulkomaalaistaustaisia, poliisille aiemmin tuttuja, henkilöllisyys oli tiedossa. Lisäksi selvitetään ulkopuolisten silminnäkijöiden määrät ja pyydetään arvioimaan lukumäärä.

Tämän jälkeen voimankäyttöselvityksessä määritellään käytetyn voimankäytön peruste. Vastaaja voi valita yhden tai useamman seuraavista vaihtoehdoista: poliisilaki 2:17 §:n mukaisesti vastarinnan murtaminen, henkilön paikalta poistaminen, kiinnioton toimittaminen, vapautensa menettäneen pakenemisen estäminen, esteen poistaminen ja välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estäminen. Rikoslaki 4:4 §:n mukaisesti hyökkäys kohdistui itseen (voimankäytön käyttäjään), toiseen poliisiin, muuhun henkilöön tai omaisuuteen. Tämän jälkeen määritellään parhaiten kohdehenkilön käyttäytymiseen sopiva kuvaus seuraavista vaihtoehdoista: kieltäytyi noudattamasta poliisin antamia ohjeita ja/tai vastusti sanallisesti, uhkaili poliisia verbaalisesti ja/tai eleillä, vastusti fyysisesti

---

34 *Makaratzis v. Greece* ratkaisun kohta 60.

35 *Ashworth* 2009, s. 124 av.212.

36 *Terenius* 2013, s. 621.

poliisin toimenpiteitä esimerkiksi käsirautoja laitettaessa, vastusti poliisia väkivaltaisesti esimerkiksi lyömällä, potkimalla tai rimpuilemalla, uhkaili lyömäaseella, käytti lyömäasetta, uhkaili teräaseella, käytti teräasetta, uhkaili ampuma-aseella tai käytti ampuma-asetta.

Kohdehenkilön vaarallisuuteen liittyvässä kysymyksessä voidaan valita yksi tai useampi vaihtoehto seuraavista: tehtävän alkaessa tiedettiin entuudestaan vaaralliseksi, tehtävän aikana heräsi epäily henkilön vaarallisuudesta, tehtävän aikana havaittiin henkilö vaaralliseksi. Poliisilain 2:18 §:n velvoittama varautuminen voimakeinojen käyttöön kysytään kyllä/ei kysymyksellä yhdistettynä avoimeen vastauskenttään.

Selvityksessä hankitaan tietoa kohdehenkilön varustautuneisuudesta kysymällä kohdehenkilön aseista, teräaseista ja muista välineistä. Lisäksi pyydetään määrittelemään miten kohdehenkilö on välineitä käyttänyt, onko hän pitänyt niitä esillä vai uhannut tai käyttänyt niitä ja keihin henkilöihin tai omaisuuteen uhka/käyttö on kohdistunut. Myös poliisin ko. tehtävällä käytettävissä olleet voimankäyttövälineet ja suojavälineet yksilöidään.

Poliisilain 2:18,2 mukaan virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä on varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Voimakeinoista varoittamisesta kysyttäessä vastaaja voi valita yhden tai useamman seuraavista vaihtoehdoista: kohdehenkilöä ei varoitettu voimankäytöstä, voimankäytöstä varoitettiin kohdehenkilöä ennalta ja nyt tarkasteltavan voimankäyttövälineen käytöstä varoitettiin ennalta. Mikäli vastaaja valitsee, että voimankäytöstä ei ole varoitettu ennalta pyydetään siihen lisätarkennusta vapaassa vastauskentässä.

Tämän jälkeen voimankäyttöselvityksessä tarkastellaan tiettyjen voimankäyttövälineiden käyttöä ja niiden vaikutuksia. Koska voimankäyttöselvitys on dynaaminen, eli tiettyjä jatkokysymyksiä esitetään mikäli aikaisemmin on vastattu tietyllä tavalla, ei kaikkia kysymyksiä esitetä systemaattisesti.

Poliisin aseenkäytön osalta vastaaja voi valita yhden tai useamman seuraavista vaihtoehdoista: uhattiin aseella kohdehenkilöä, ammuttiin ilmaan, maahan ja/tai muualle ja laukausten lukumäärä ja osuma esineeseen tai henkilöön ja määrät. Aseen käytön tavoiteltua vaikutusta kysytään seuraavilla kysymyksillä: Vaikutus saavutettiin aseiden käytöstä varoittamalla, saavutettiin aseella uhkaamalla, saavutettiin ampumalla ohi, saavutettiin henkilöön osuneella laukauksella. Mikäli vastataan, että vaikutusta ei saavutettu, tulee vastaajan määritellä mistä tämä johtui sekä kertoa miten tilanne ratkesi (esim. muut voimakeinot).

Etälamauttimen käytöstä kysytään seuraavasti: uhattiin etälamauttimella, laukaistiin ilman patruunaa, käytettiin kosketus-toimintoa, laukaistiin nuolet henkilöön tai laukaistiin nuolet ja käytettiin kosketustoimintoa. Etälamauttimen tavoiteltua vaikuttavuutta selvitetään seuraavilla kysymyksillä: saavutettiin varoittamalla, saavutettiin uhkaamalla laite kohdistamalla, saavutettiin uhkaamalla kohdistamalla punapiste, saavutettiin uhkaamalla laukaisemalla ilman patruunaa valokaarta käyttäen, saavutettiin kosketustoiminnolla, saavutettiin henkilöön osuneella laukaisulla, saavutettiin henkilöön osuneella laukaisulla ja kosketustoiminnolla. Mikäli etälamauttimen käytöllä ei ole saavutettu vaikutusta, tulee vastaajan määritellä mistä tämä johtui sekä kertoa miten tilanne ratkesi (esim. muut voimakeinot).

FN 303 on paineilmatoinen projektiililaukaisin, jolla ammutaan värikuulaa muistuttavia ammuksia. Projektiilin kantomatka on noin 70 metriä ja laukaisimen käyttö soveltuu esimerkiksi tilanteisiin, joissa etälamauttimen tai OC-sumutteen kantomatka eivät ole riittäviä. FN 303 käytöstä kysytään seuraavalla tavalla: käytöstä varoitettiin, uhattiin laite kohdistamalla ja laukaistiin. Tavoiteltua vaikuttavuutta

selvitetään seuraavilla kysymyksillä: saavutettiin varoittamalla, saavutettiin uhkaamalla laite kohdistamalla ja saavutettiin henkilöön osuneella laukaisulla. Lisäksi pyydetään määrittelemään miltä etäisyydeltä laukaistulla projektiililla on ollut tavoiteltu vaikutus. Mikäli FN 303:sen käytöllä ei ole saavutettu tavoiteltuja vaikutuksia tulee vastaajan määritellä mistä tämä on johtunut sekä kertoa miten tilanne ratkesi (esim. muut voimakeinot).³⁷ Vastaajan tulee myös määritellä millaista projektiilia laukaisimessa on käytetty: onko kyseessä ollut merkkeamaton projektiili vai pestävä tai pysyvän merkkauksen antava.

Poliisikoiran käyttöä selvitetään seuraavilla kysymyksillä: Oliko koira näkyvillä, uhattu koiran käytöllä, käytetty koira ja mihin koira on purrut. Koiran käytön vaikuttavuutta kysytään seuraavasti: Vaikuttavuus saavutettiin varoittamalla tai saavutettiin käyttämällä koira. Mikäli koiran käytöllä ei ole saavutettu tavoiteltua lopputulosta tulee vastaajan määritellä, mistä tämä on johtunut ja miten tilanne on ratkennut (esim. muut voimakeinot). Koiran käytön yhteydessä myös koiran voimankäytön tasotarkastuksen voimassaolosta. Koiran näkyvillä oloon liittyy samantaisia vaikuttavuuden mittaamiso ongelmia kuin FN 303:ssa. Voidaan väittää, että poliisikoiran läsnäololla on ennaltaestävää vaikutusta.

OC-heitteen³⁸ käytöstä kysytään seuraavilla kysymyksillä: OC-heitettä käytettiin avoimeen tilaan, jossa ei ollut ihmisiä, avoimeen tilaan, jossa oli ihmisiä, suljettuun tilaan, jossa ei ollut ihmisiä ja suljettuun tilaan, jossa oli ihmisiä. Vaikuttavuutta kysytään seuraavilla kysymyksillä: Vaikuttavuus saavutettiin varoittamalla, saavutettiin käyttämällä. Mikäli OC-heitteen käytöllä ei saavutettu tavoiteltuja vaikutuksia, tulee vastaajan määritellä, mistä tämä on johtunut ja miten tilanne on ratkennut (esim. muut voimakeinot).

OC-kaasun käytössä määritellään missä muodossa kaasu sumutteesta tulee ulos: juovana vai kartiona. Tämän lisäksi OC-kaasun tavoiteltu vaikuttavuutta selvitetään seuraavilla kysymyksillä: Vaikutus saavutettiin varoittamalla tai käyttämällä. Mikäli OC-kaasun käytöllä ei ole saavutettu tavoiteltuja vaikutuksia tulee vastaajan määritellä, mistä tämä on johtunut ja miten tilanne on ratkennut (esim. muut voimakeinot).

Fyysisen voimankäytön osalta kysytään miten vastarinta murrettiin: Vastarinta murrettiin käyttämällä fyysisiä voimakeinoja, kohdehenkilö kahlittiin pystyasennossa, kohdehenkilö vietiin maahan, kohdehenkilö kahlittiin maassa. Näiden kysymysten perusteella on mahdollista tarkastella mm. sitä missä tilanteissa poliisi vie kohdehenkilön maahan ja tapahtuuko raudoitus useimmiten pystyasennossa vai maassa.

Voimankäyttöselvityksen antajalta tiedustellaan myös hänen viimeisimpiä koulutuskertojaan. Mikäli voimankäyttöselvitys tehdään aseiden käytöstä, niin vastaajalta kysytään viimeisimmän tasokokeen suorittamisajankohtaa. Lisäksi kaikilta vastaajilta kysytään milloin hän on viimeksi saanut ohjattua koulutusta nyt käytettyyn voimankäyttövälineeseen. Lisäksi kysytään, milloin vastaaja on viimeksi itsenäisesti työajalla harjoitellut nyt käytettyä voimankäyttövälinettä tai fyysisiä voimakeinoja. Lopuksi kysytään viimeistä osallistumista voimankäytön ohjattuun harjoitukseen.³⁹

37 Tässä yhteydessä on mainittava, että todennäköisesti pelkällä projektiilin kantamisella on vaikuttavuutta. Laitteen ollessa suhteellisen isokokoinen ja huomiota herättävän oranssi voitaneen olettaa, että sen näkyvällä kantamisella on ennaltaestävää vaikutusta.

38 OC- heite on aerosolikranaatti, jonka tehoaineena toimii oleorisiin capsaicin (OC), joka on Capsicum-sukuun kuuluvista chilipaprikoista uutettua öljyä. OC vaikuttaa etupäässä silmiin ja ylempiin hengitysteihin. Heitteet ovat paloturvallisia joten niitä voidaan käyttää myös sisätiloissa. Heitteen käyttötarkoituksena voidaan käyttää joukkojenhallintatilannetta, jossa heitettä käyttämällä estetään väkijoukon siirtyminen ei-halutulle alueelle.

39 Tapauksessa Nachova and others v. Bulgaria tapauksessa käsiteltiin mm. virkamiehelle annettua voimankäytön koulutusta ja siihen liittyviä vaatimuksia. Ratkaisun kohta 97.

Voimankäyttöselvityksen loppupuolella kysytään voimankäytön tavoiteltua vaikutusta kokonaisuudessaan ja pyydetään luettelemaan kaikki tilanteessa käytetyt voimankäyttövälineet. Voimankäyttöselvitys annetaan ankarimman voimankäyttövälineen perusteella ja on mahdollista, että myös muita voimakeinoja on käytetty. Esimerkiksi etälamauttimen käytön lisäksi voimankäyttötilanne on voinut sisältää fyysisten voimakeinojen käyttöä sekä raudoituksen.

Voimankäyttöselvityksen yhtenä keskeisenä tarkoituksena on tarkastella voimankäyttötilanteista seuranneita ei-toivottujen seurausten määrää ja vakavuutta. Vastaajilta kysytään syntyikö voimankäyttötilanteessa henkilö- tai omaisuusvahinkoja. Mikäli on syntynyt, tulee vastaajan määrittellä onko niitä syntynyt voimakeinoja käyttäneelle poliisille, muille poliiseille, viranomaisille tai kohdehenkilöille. Seuraukset määrittellään seuraavalla tavalla: lievä henkilövahinko: mustelmat, vcnähdykset jne. jotka eivät vaadi sairaalahoitoa, vaikea henkilövahinko, merkittäviä, mutta ei henkeä uhkaavia vammoja, erittäin vakava henkilövahinko: henkeä uhkaavasti tai pysyväluonteisesti vammautunut, kuolema tai esinevahinko.

Seuraavaksi vastaajalta kysytään annetusta ensiavusta. Mikäli poliisin toimesta on annettu ensiapua, tulee se määrittellä seuraavien vaihtoehtojen kautta: paineside, kiristysside, muu mikä.

Viimeisenä kysymyksenä pyydetään kertomaan mitä muita toimenpiteitä on tehty tilanteen jälkeen: kohdehenkilö otettu kiinni, asiasta on tehty rikosilmoitus ja/ tai S-ilmoitus, asiassa on annettu RV, tapahtumasta on järjestetty arviointitilaisuus, tapahtumassa on järjestetty jälkihoitoa poliisille, muille viranomaisille, kohdehenkilölle, omaisille, tehty poliisilaitoksen poikkeamailmoitus

Voimankäyttöselvityslomakkeen kautta annetaan myös sellaiset ilmoitukset, joissa voimankäyttövälineillä on tapahtunut vahinkoja voimankäyttötilanteiden ulkopuolella. Tämäntyyppisiä tilanteita voivat olla esimerkiksi etälamauttimen käyttäjätestin yhteydessä tapahtuva tarkoitukseton laukaisu tai poliisikoiran aiheuttama vahinkopuru. Selvitys annetaan avoimeen tekstikenttään.

3.5 Tekniset ongelmat

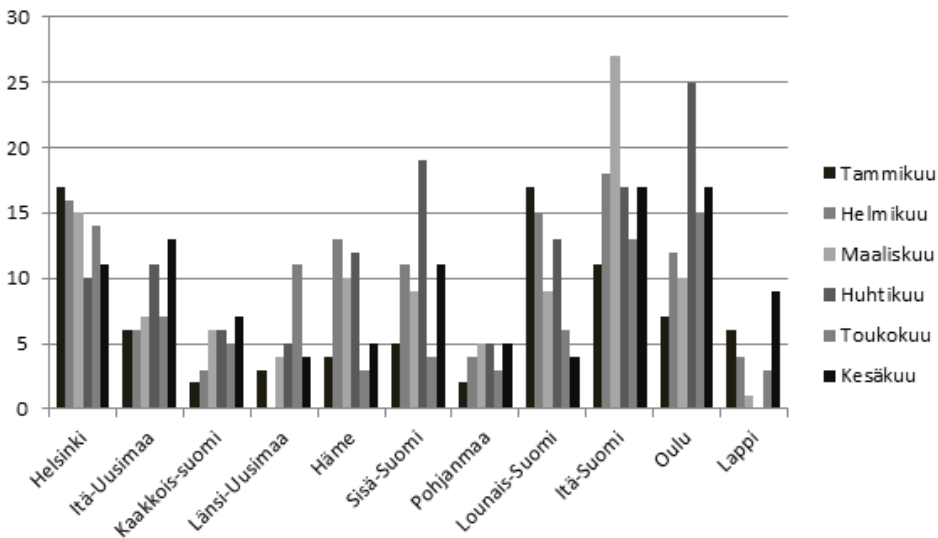
Hankkeen aloitusvaiheessa ilmeni välittömästi käytettävyyso ongelmia. Tämä oli seurausta siitä, että Webropol toteutti kyselyn 3.0 versiolla, joka ei ollut yhteensopiva poliisin käyttämien nettiselaimen kanssa. Ongelma ilmeni mm. siten, että voimankäyttöselvityslinkin avaamisen jälkeen kyselyssä ei pystynyt siirtymään eteenpäin. Tämän seurauksena kysely palautettiin nopealla aikataululla Webropolin 2.0 versioon. Tästä muutoksesta seurasi, että edellä kuvatut suodatustoiminnot poliisilaitoksen päällystövastaavalle eivät toteutuneet.

Ongelmien osasyynä oli hallinnon turvallisuusverkkohanke (TUVE-hanke), joka on käynnistynyt v. 2009 valtioneuvoston päätöksellä. TUVE-hankkeen tarkoituksena on turvata valtion johtamisen ja yhteiskunnan turvallisuuden kannalta keskeisen infrastruktuurin säilyminen valtion omassa hallinnassa ja vähentää riippuvuutta ulkomaalaisessa omistuksessa toimivista kaupallisista ICT-palvelutuottajista. TUVE-laki on tullut voimaan 15.1.2015 ja sen tehtävänä on varmistaa normaalioloissa ja niiden häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa valtion ylimmän johdon ja yhteiskunnan turvallisuuden kannalta tärkeiden viranomaisien ja muiden toimijoiden yhteistoiminnan edellyttämän viestinnän häiriöttömyys ja jatkuvuus sekä turvataan päätöksenteossa ja johtamisessa tarvittavan tiedon käytettävyyys, eheys ja luottamuksellisuus. TUVE-toimintaa ja palvelutuotantoa ohjaa valtionvarainministeriö (VM)

ja sitä avustaa lain perusteella asetettu, TUVE-käyttäjryhmiä edustava, neuvotte-
lukunta.⁴⁰ Järjestelmien yhteensopivuusongelman syynä on TUVE:ssa käytettävien
muiden tietojärjestelmien STIII-tasoiset tietoturva-vaatimukset. Aiemmin poliisin
toteuttamat internet-pohjaiset ratkaisut eivät ole täyttäneet poliisin operatiivisten tie-
tojärjestelmien edellyttämää tietoturva-vaatimusta.⁴¹

3.6 Voimankäyttöselvitysten seuranta vuoden 2016 ensimmäiseltä puoliskolta

Annettujen voimankäyttöselvitysten kertymistä on seurattu reaaliaikaisesti kuuden
kuukauden ajan. Tässä osiossa esitetään annettujen voimankäyttöselvitysten luku-
määriä eri poliisilaitosten välillä. Poliisilaitokset saivat käyttöönsä kuukausittain tie-
dotteen, jossa vertailtiin Polstatista saatavia toimenpiteiden tehtäväsuoritteita suh-
teessa annettujen voimankäyttöselvitysten määrään. Tämän tyypillisellä tarkastelulla
oli mahdollista osoittaa voimankäyttöselvityksen käytön eroavaisuudet eri poliisi-
laitosten välillä. Poliisilaitosten vertailussa käytettiin suhdelukua poliisin tekemien
kiinniottojen ja voimankäyttöselvitysten välillä. Kuviossa 6 on esitetty annettujen
voimankäyttöselvitysten määrä poliisilaitoksittain välillä tammikuu-kesäkuu 2016.

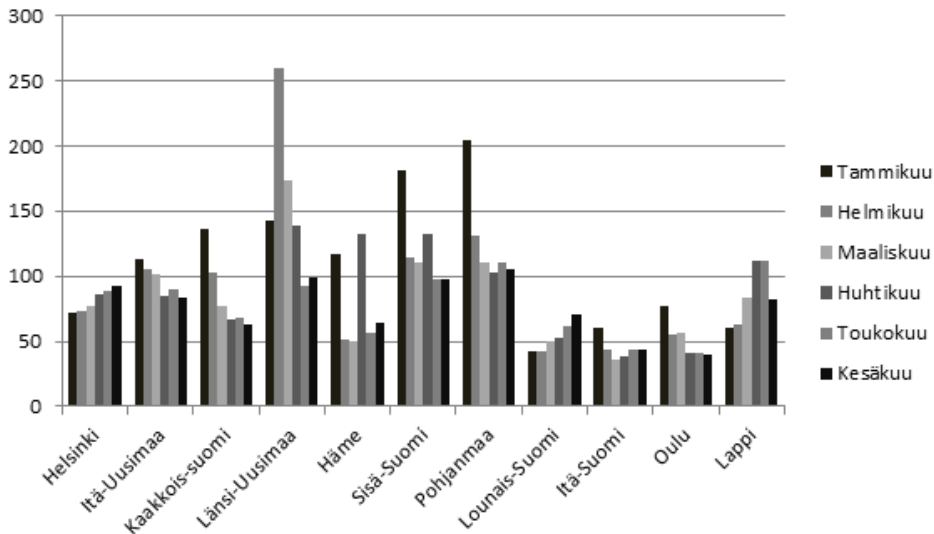
Kuvio 6. Voimankäyttöselvitysten määrä poliisilaitoksittain tammi-kesäkuu 2016.

40 Julkisen hallinnon tieto- ja viestintäteknisen osaston taustamuistio 14.1.2016

41 Poliisin työasemien paikallisen (natiivin) internet-selaimen käyttöä on rajoitettu vain tiettyihin poliisin määrittelemiin viranomaiskäytössä oleviin sivustoihin. Muiden sivustojen käyttö tapahtuu TUVE-internetin selaimella. Terminoidussa selauksessa yhteys muodostuu turvattu citrix-palvelimen kautta, jolloin työaseman ja julkisen internetin välillä ei ole suoraa yhteyttä. Turvattu yhteys suojaaa työasemia internetistä tulevilta viruksilta ja haittaohjelmilta.

Kuviossa 7 annetut voimankäyttöselvitykset on suhteutettu kiinniottojen määrään (kiinniottojen määrä/voimankäyttöselvitykset). Suhdelukuvertailun tarkoituksena on ollut osoittaa poliisilaitosten voimankäyttöselvityksen toteuttamisen onnistuminen. Esimerkiksi Helsingin ja Lounais-Suomen poliisilaitoksissa vertailuluku on ollut kuukausittain lähes sama. Tämä osoittaa, että menetelmän ottaminen osaksi päivittäistoimintaa on tapahtunut systemaattisesti ja voimankäyttöselvityksen koetaan yhdeksi työtehtäväksi. Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen muutosta helmikuun osalta selittää jo edellä mainitut TUVE-verkon haasteet. TUVE-selaimen käyttö on tullut viikolla 3 Oulun ja Länsi-Suomen poliisilaitoksen käyttöön. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että annettaessa voimankäyttöselvitystä on kyseinen linkki pitänyt kopioida manuaalisesti toisesta selaimesta ja avata sen jälkeen TUVE-selaimessa ja liittää se osoitekenttään.

Mikäli tämä toimintatapa ei ole ollut jokaisen poliisimiehen tiedossa on mahdollista, että voimankäyttöselvitystä antava on kokenut, että järjestelmässä on vikaa ja hän on tästä syystä jättänyt selvityksen antamatta. Esimerkiksi Länsi-Uudelta maalta ei tehty yhtään voimankäyttöselvitystä helmikuussa. Koska suhdeluku esittää koko vuoden kertymää kuukausittain, on Länsi-Uudenmaan suhdeluku noussut edellä mainittujen syiden johdosta.

Kuvio 7. Kiinniotto/voimankäyttöselvitysten suhdeluku poliisilaitoksittain tammi-kesäkuu 2016.

Poliisilaitosten välistä vertailua voidaan tehdä myös suhdelukujen mediaanin 82 ja niiden keskiarvon 76,54 avulla. Mikäli poliisilaitoksen suhdeluku on mediaania ja keskiarvoa korkeampi voitaneen olettaa, että voimankäyttöselvityksen käytön jalkauttamisessa on ollut ongelmia.

Seattlen poliisissa tehdyn havainnon mukaan poliisin voimankäyttö kiinniottotilanteissa on harvinainen ilmiö. Vuonna 2015 julkaistun tutkimuksen mukaan Seattlen poliisissa jouduttiin käyttämään voimakeinoja 2,4 tapauksessa sadasta⁴². Vuonna 2001 Seattlen poliisilaitos raportoi, että voimakeinoja käytettiin 2,1 tapauksessa sadasta ja vuonna 2010 2,46 tapauksessa sadasta⁴³. Samansuuntaisia havaintoja on raportoitu mm. San Antoniosta, jossa vuonna 2003 voimakeinoja käytettiin 1,8 tapauksessa sadasta⁴⁴.

Annettujen voimankäyttöselvitysten perusteella Itä-Suomessa vastaava luku on 2,8 ja Lounais-Suomessa 2,0. Koko maan voimankäyttöselvitysten perusteella poliisi käyttää voimakeinoja vain 1,7 kertaa sataa kiinniottoa kohden. Kuten edellä on jo todettu, on selvitysten antamisessa paljon kehittämisen varaa. Jotta aineiston pohjalta tehtävän analyysin luotettavuus ei kärsisi, tulee valtakunnallinen luku saada yhtenäisemmäksi.

---

42 *Hickman ym.* 2015, s. 12.

43 *SPD report* 2001 ja 2010.

44 *Terril* 2003, s. 51-83.

4 VOIMANKÄYTTÖSELVITYS - UHKA VAI MAHDOLLISUUS?

4.1 Jalkauttaminen

Organisaation johdon henkilökohtainen sitoutuminen on perusedellytys kehittämissankkeiden onnistumiselle. Johdon sitouttamisen lisäksi henkilökunta tulee ottaa mahdollisimman laajasti kehittämissankkeeseen mukaan. Mikäli henkilökunta kokee olevansa ulkopuolella ja määräykset osallistua kehittämissankkeisiin tulevat ylhäältä annettuna, on vaarana, että hyväkään menetelmä tai työkalu ei päädy päivittäiseen käyttöön.

Järjestelmän käyttämisen varmistamiseksi pyrittiin tavoittamaan jokaiselta poliisilaitokselta oikea kohdeyleisö ja tätä kautta sitouttaa heidät sen käyttöön. Pääpoliisiaseman voimankäytön päällystöedustajien kanssa sovittiin heille sopivasta tapaamisajankohdasta loppuvuodelle 2015. Tapaamisajankohtaa sovittaessa määriteltiin ne poliisilaitoksen avainhenkilöt, joiden toivottaisiin osallistuvan tapaamiseen. Näitä olivat mm. poliisiaseman voimankäytön päällystövastaava, voimankäytön pääkouluttaja ja voimankäytön kouluttajat. Poliisilaitostapaamisissa suhtautuminen hankkeeseen oli pääasiassa positiivinen, mutta myös suuria eroja oli havaittavissa siitä, millaisen puitteet tapaamiselle oli laadittu.

Kehittämissankkeet tarkoittavat hyvin usein muutosta ja on luonnollista, että siihen voi liittyä muutosvastarintaa⁴⁵. Tämä ilmeni mm. seuraavilla lauseilla; ”ei tule onnistumaan” tai ”taas lisää selvityksiä”, jotka mahdollisesti kumpuavat vanhoista perinteistä. Kiiskinen ym. ovat määritelleet, että mitä pysyvämpää asiaa muutetaan, sitä suurempaa muutosvastarintaa yleensä kohdataan⁴⁶. Edellä kuvatut lauseet olisivat sinänsä ymmärrettäviä peruspoliisityötä tekevien taholta. Tässä tapauksessa niiden esittäjät ovat kuitenkin profiloituneet laitoksensa ylempään päällystöön ja alipäällystöön. Muutosvastarinnassa on rehellisesti kyse mielipide-eroista, asenteista ja tuntemuksista muutoksia kohtaan. Muutostilanteissa tunne saattaa saada helposti vallan ja tällöin rationaalinen ajattelu unohtuu. Mikäli kaikkia muutoksia vastustetaan vain yleisen periaatteen vuoksi, kertoo se dynaamisuuden puutteesta. Henkilön vastustaessa muutosta hänen voimansa keskittyy negatiivisuuteen eikä muutokseen liittyvälle positiiviselle käsittelylle jää resursseja.⁴⁷ Monissa organisaatioissa kynnisyys muutoksia kohtaan on kasvanut, koska uudistuksia tulee nopeammin kuin edellinen on saatu valmiiksi.⁴⁸

Muutamassa poliisilaitoksessa tapaaminen oli järjestetty niin, että paikalla olivat kaikki voimankäytön kenttäkouluttajat sekä päällystövastaavat. Tätä voitiin pitää arvokkaana tilaisuutena. Kattava osallistujakunta, asian esittämiseksi luodut puitteet sekä sektorijohtajan läsnäolo loivat otollisen maaperän avoimelle keskustelulle. Näistä keskusteluista nousi esille monia hyviä havaintoja niin voimankäyttöselytyshankkeen kuin myös poliisilaitoksen omien toimintojen osalta.

---

45 Ks. *Gustafsberg 2016*, joka oli tehnyt muutosvastarintaan liittyviä havaintoja poliisin koulutuksen kehittämistä käsitelleessä Pro Gradu tutkielmassaan.

46 *Kiiskinen-Linkoaho-Santala 2002*, s. 65

47 *Heiske 2001*, s. 229-230

48 *Ruohotie 2003*, s. 293.

Sitouttamisen kannalta johdon tulee olla rohkeasti mukana kehittämishankkeen toteuttamisessa. Ilman johdon sitoutumista on todennäköistä, että hanke epäonnistuu. Johtajan tulee luoda sellaiset rakenteet, jotka mahdollistavat horisontaalisen ja vertikaalisen viestinnän niin yksilö- kuin yksikkötasolla. Tästä käytännön hyvänä esimerkkinä pääpoliisiasema, jossa sektorijohtaja avasi ja päätti hankkeeseen liittyvän koulutustilaisuuden. Näin toimiessaan tilaisuudelle annettiin sen arvoinen aloitus. Vastaavasti tilaisuuden päätöksen yhteydessä sektorijohtaja toi esille hankkeen tärkeyden ja hyödyt sekä sen, että kyseinen poliisilaitos on sitoutunut asiaan. Yllätyksenä ei luonnollisesti tule esille se, että kyseiseltä poliisilaitokselta on saatu erinomaisesti voimankäyttöselvityksiä ja se osoittaa, että selvityksen tekemisestä on tullut yksi rutiinomainen työtehtävä muiden joukossa. Toisena ääripäänä voitiin taas pitää tapaamisia ns. kahittelun lomassa muiden töiden ohessa. Tarkasteltaessa annettuja voimankäyttöselvityksiä poliisilaitoksittain on nähtävissä, että voimankäyttöselvitysten määrät ovat niissä laitoksissa korkeammat, joissa toteuttamiseen panostettiin aina tapaamistilaisuudesta lähtien.

Poliisiasematapaamisten jälkeen jokaiselle pääpoliisiasemalla toimitettiin koulutuspaketti poliisilaitoksella tapahtuvien voimankäytön koulutustilaisuuksia varten. Lisäksi jokainen Poliisiammattikorkeakoululla voimankäytön kenttäkouluttajakursille ja sen uusinnalle osallistunut koulutettiin kevään 2016 aikana.

4.2 Itsekriminointisuoja

Poliisilaitostapaamisilla heräsi runsasta keskustelua siitä, miten poliisimiehen antama voimankäyttöselvitys asemoituu itsekriminointiin⁴⁹ nähden? Onko mahdollista, että poliisimiehen virkavastuulla antamaa selvitystä käytetään myöhemmin toisessa prosessissa häntä vastaan? Tähän kysymykseen vastaaminen edellyttää kahden eri prosessin, hallinnollisen prosessin ja esitutkinnan erottamista. Kysymykseen liittyy valtioneuvoston oikeuskanslerin päätös (21.6.2010), jossa käsiteltiin poliisin laillisuusvalvonnan menettelyjen oikeellisuutta ennen huumeepoliiseihin kohdistettujen esitutkintojen käynnistymistä.⁵⁰ Ratkaisussa todettiin, että poliisin sisäisen laillisuusvalvonnan oikeudellinen perusta, hallinnollisen tiedonhankinnan toimivaltuudet ja valvonnan kohteen oikeussuoja olivat epäselvät.

Laillisuusvalvonnalla on olemassa useita funktioita.⁵¹ Se tulee nähdä viranomaistoiminnan kehittämiskeinona, jolloin sillä on toiminnan oikeudellista laatua parantava vaikutus. Sisäisesti toteutettuna se on osa viranomaisen organisaation johtamistoimintaa ja päivittäisjohtamista, jossa lähiesimiesten rooli ja esimiesten oma esimerkillinen toiminta korostuvat. Tämän lisäksi laillisuusvalvonnalla on kansalaisnäkökulmasta tarkasteltuna isoja yksilön oikeusturvaan liittyviä odotuksia.

---

49 Itsekriminointisuoja on perinteisesti pidetty rikosprosessioikeudellisena periaatteena, mutta tänä päivänä se huomioidaan myös insolvenssimenettelyssä, siviiliprosessissa, hallintomenettelyssä sekä verotusmenettelyssä. *Launiala* 2013, s. 2.

50 OKV/186/1/2008. Poliisin ylijohtona toiminut sisäasiainministeriön poliisiosasto pyrki vuonna 2007 selvittämään huumeepoliisiyksiköiden yhteistyöongelmia. Olennaisena osana tätä selvitystyötä oli Helsingin poliisilaitoksen huumerikosyksikön toiminnan selvittäminen. Selvitystyötä tehtiin ensisijaisesti käymällä keskusteluja eri poliisilaitosten ja keskusrikospoliisin yksiköiden kanssa. Keskusteluista laadittiin erillisiä muistioita. Poliisiosasto toimitti tämän selvitystyön perusteella koottua aineistoa Valtakunnansyyttäjänvirastolle syksyllä 2007, jonka jälkeen tutkinnanjohtajaksi määrätty valtionsyyttäjä teki joulukuussa 2007 päätöksen esitutkinnan toimittamisesta ja asia siirtyi syyteharkintaan.

51 Laillisuusvalvonta on osa kaikkea sellaista toimintaa, jossa ollaan tekemisissä oikeudellisten normien kanssa. Kyseessä on laadunvalvontaa, joka tapahtuu oikeudellisin kriteerein. *Jonkka* 2004, s. 47.

Itsekriminointisuoja on aikaisemman suomalaisen tulkinnan mukaan koskenut vain niitä tilanteita, joissa henkilöä kuultiin epäiltynä tai syytettynä rikosasiassa.⁵² Korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2009:80 on seurannut, että itsekriminointisuoja ei ole voimassa ainoastaan niissä tilanteissa, jossa henkilöä kuullaan epäiltynä tai syytettynä rikosasiassa, vaan suoja ulottaa vaikutuksensa myös mainitun rikosprosessin kanssa samanaikaisesti vireillä oleviin menettelyihin. Tätä samanaikaisuutta on tarkastellut mm. *Vuorenpää*, jonka mukaan itsekriminointisuoja ulottaa vaikutuksensa vireillä olevan rikosprosessin ulkopuolisiin menettelyihin seuraavien kriteerien täytyessä: samanaikaisuusvaatimus, yhteysvaatimus, relevanttivaatimus, ns. palomuurin puuttuminen sekä pakko. Mikäli kaikki edellä olevat edellytykset ovat olemassa, henkilöä pidetään itsekriminointisuojan tarkoittamassa mielessä syytettynä riippumatta siitä, missä prosessuaalisessa asemassa häntä kuullaan.⁵³

Suomen perustuslain (PL 731/1999) 2 §:n 3 momentin mukaan kaiken julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lisäksi perustuslain 118 §:n 1 momentin mukaan, jokainen virkamies vastaa itse toimiensa lainmukaisuudesta. Tätä virkamiehiin kohdistuvaa, kansalaisten yleistä oikeudellista vastuuta tiukempaa vastuuta kutsutaan virkavastuuksi, jonka vastapainona on virkamiehille suotu erityinen oikeudellinen suoja virkatehtävien hoitoon.⁵⁴

Valtion virkamieslaissa (VirkamL 750/1994) säädetään virkasuhteesta. Lain tavoitteena on turvata valtion tehtävien hoitaminen tuloksellisesti, tarkoituksenmukaisesti ja oikeus-turvavaatimukset täyttävällä tavalla sekä turvata virkamiehelle oikeudenmukainen asema suhteessa työnantajaan. Virkasuhde on julkisoikeudellinen palvelussuhde, jossa valtio on työnantaja ja virkamies työn suorittaja. Virka on julkisten tehtävien kokonaisuus, joka on muodostettu erityisessä järjestyksessä ja virkasuhde taas syntyy viranomaisen yksipuolisella suostumusta edellyttävällä hallintopäätöksellä. Työnantaja määrää virkasuhteeseen liittyvät tehtävät. Virkasuhteella on ominaista, että siihen liittyy virkavastuu, erityiset virka-velvollisuudet sekä jatkuvuusperiaate.⁵⁵ Virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Lisäksi virkamiehen tulee noudattaa työnjohto- ja valvontamääräyksiä.⁵⁶ Näiden toteutumista seurataan virka-astevalvontana.

Poliisimiehen antama voimankäyttöselvitys voinee joutua tarkastelun kohteeksi esimerkiksi seuraavassa tilanteessa: Poliisilaitoksen voimankäytön päällystövastaava kiinnittää huomioita annettuun voimankäyttöselvitykseen ja tällöin joutuu pohtimaan selvityksen antaneeseen poliisimieheen mahdollisesti kohdistuvia rikosoikeudellisia toimenpiteitä. Esitutkintalain (ETL 805/2011) 2:4 §:n 1 momentin mukaan syyttäjä johtaa esitutkintaa, jos poliisimiehen epäillään tehneen rikoksen virkatehtävän suorittamisen yhteydessä. Laista ei kuitenkaan suoraan ilmene, mikä on syyttäjälle ilmoittamisen kynnys niissä tilanteissa, joissa poliisimiestä epäillään

---

52 KKO 2002:122 Itsekriminointisuoja ei antanut A:lle oikeutta salata konkurssimenettelyssä sellaisia varoja, joilla oli yhteys konkurssin kanssa samaan aikaan A:ta vastaan nostetussa syytteenä syytettävään rikokseen

53 *Vuorenpää* 2012, s. 588.

54 *Koskinen – Kulla* 2013, s. 255.

55 *Koskinen – Kulla* 2013, s. 7-9.

56 Tätä voidaan myös kutsua virkamiehen tottelemisvelvollisuudeksi tai kuuliaisuusvelvollisuudeksi. Mikäli virkamies noudattaa lainvastaista määräystä, hän ei vapaudu vastuusta vain sen perusteella, että hän on noudattanut esimiehen tai ylemmän viranomaisen määräystä.

rikoksesta. Oikeuskanslerin ratkaisussa, joka koski huumeepoliisin kantelua, todetaan: ”tilanteissa joissa poliisiorganisaation omana havaintona tule viitteitä mahdollisesta poliisirikoksesta.... tulisi saattaa asia syyttäjätutkinnanjohtajan harkittavaksi”.⁵⁷ Puolueettomuus ja uskottavuus kärsisi jos esitutkinnan aloittamiskynnyksen harkitsisi ja ratkaisisi joku muu kuin syyttäjä. Tästä seuraa, että epävarmoissa tilanteissa ilmoitus mieluummin tehdään kuin ollaan tekemättä. Jokaisessa yksittäisessä tapauksessa tulee huomioida, että toiminta on läpinäkyvää ja sitä tulee voida arvioida myös organisaation ulkopuolelta. Poliisilla onkin oma-aloitteinen velvollisuus selvittää mahdollisia epäselvyyksiä.

Perustuslain 111 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerilla ja oikeusasiamiehellä on oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot. Tietojen saantioikeus on hyvin yksiselitteinen. Se kattaa kaiken informaation ja sen tulee olla myös luotettavaa ja paikkansa pitävää.⁵⁸ Poliisin virkavelvollisuuteen kuuluu vastata esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen selvityspyyntöön. Tämä velvollisuus tulee eduskunnan oikeusasiamiehestä säädetyn lain (197/2002) 6 §:n perusteella. Vastausta antaessaan on poliisimiehellä totuudessa pysymisvelvollisuus. Virkamiehen virkavastuulla antamiin lausumiin ja selvityksiin liittyy vahva oletama, niiden oletetaan olevan totta.⁵⁹

On kuitenkin mahdollista, että virkamies katsoo parhaaksi kieltäytyä tietojen antamisesta siltä osin kuin ne voisivat saattaa hänet itsensä syytteen vaaraan. Tällöin kieltäytymisen peruste tulee erikseen ilmoittaa oikeusasiamiehelle. Tämä ei kuitenkaan mahdollista sitä, että poliisimies kokonaan kieltäytyisi tietojen antamisesta vaan hänen tulee pystyä kertomaan tapahtumien yleisistä puitteista ja olosuhteista.⁶⁰ Voimankäyttöselvityslomakkeen rakennetta ja kysymyksiä tarkastellessa voidaan todeta, ettei se sisällä sellaisia elementtejä, joita poliisimies ei voisi antaa esim. eduskunnan oikeusasiamiehelle itsekriminointisuojaan vedoten.

Poliisimiehen käyttäessä itsekriminointisuoja on hänen se perusteltava.⁶¹ On myös huomioitava, että selitystä tai lausuntoa antaessaan on virkamiehellä aina oikeus vedota omaa menettelyään tukeviin laintulkintoihin.⁶²

Lauri Lehtimaja on artikkelissaan ”Selvityspyyntö ja syytteenvaara” avannut oikeusasiamiehen selvityspyyntöjen lajeja. Lehtimäen mukaan selvityspyyntöjen olemassaololla muistutetaan valvonnan olemassaolosta ja niitä on olemassa kolmea eri tyyppiä: 1) tavallinen *selvityspyyntö*, jossa pyydetään selostamaan asiaan vaikuttavat tosiasiat, 2) *lausuntopyyntö*, jossa jo pyydetään perusteltua kannanottoa menettelyn laillisuudesta ja 3) *selvityspyyntö*, jossa annetaan tilaisuus puolustautumiseen.⁶³

---

57 OKV/186/1/2008 ym. s. 15-16.

58 Pajujoja – Pölönen 2011, s. 216.

59 Kuusikko 2011, s. 302 - 305.

60 Lehtimaja 1988, s. 527 - 528.

61 Kuusikko 2011, s. 307. Ks. Eduskunnan kanslian julkaisu 7/2000, s. 7 - 8. Eduskunnan oikeusasiamiehen tietojensaantioikeus.

62 Lehtimaja DL 1988, s. 524.

63 Lehtimaja DL 1988, s. 518-519.

4.3 Voimankäyttöselvityksen julkisuus

Viranomaisen tietojenantovelvollisuutta määrittävänä yleisenä lähtökohtana on perustuslain 22 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja siten myös perustuslain 12 §:n 2 momenttiin perustuvan julkisuusperiaatteen noudattaminen.⁶⁴ Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (JulkiL 621/1999) mukaan viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, jollei lailla toisin säädetä. Asiakirjan käsite on julkisuuslaissa laaja ja se kattaa myös erilaiset tekniset tallenteet.⁶⁵ Laissa on erikseen määritelty ne asiakirjat, jotka ovat joko kokonaan tai osittain salassa pidettäviä.⁶⁶ Salassapitovelvollisuudesta on säännöksiä myös muissa laeissa. Tuomioistuimet voivat myös lain nojalla määrätä asiakirjan salassa pidettäväksi.⁶⁷ Julkisuuslain mukaan jokaisen asiakirjan julkisuus on selvitettävä tapauskohtaisesti silloin, kun joku pyytää asiakirjaa nähtäväkseen tai saadakseen siitä kopion. Asiakirjarekisteriin, esimerkiksi diaariin, merkittyjen tietojen julkisuutta on arvioitava erillään asiakirjojen julkisuudesta. Salassapitoa ei saa ulottaa laajemmalle kuin suojattava etu vaatii. Jos asiakirjasta vain osa on salassa pidettävää, viranomaisen on annettava asiakirjasta tieto muilta osin.⁶⁸

Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa, jonka viranomainen on laatinut tai joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai muuten toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa. Asiakirjat voidaankin jakaa niiden alkuperän mukaisesti viranomaisen laatimiin ja viranomaiselle toimitettuihin asiakirjoihin.⁶⁹

Julkisuuslain soveltamisalaan kuuluvina viranomaisen asiakirjoina on pidetty esimerkiksi ministeriön järjestämän kutsuseminaarin osallistujaluetteloa (KHO 2012 88) ja Suomen pankin virka-autojen ajopäiväkirjoja (KHO 6.6.2001 T 1375).

Viranomaisen asiakirjana ei pidetä asian valmisteluun liittyviä muistiinpanoja ja luonnoksia, jotka on laatinut viranomaisen palveluksessa oleva tai toimeksiantosta toimiva. Mikäli muistiinpano tai luonnos annetaan esittelyä tai muuta asian käsittelyä varten, se tulee julkisuuslain soveltamisen piiriin. Tällöin sitä on pidettävä valmisteluasiakirjana. Viranomaisen sisäistä työskentelyä varten laadittuihin asiakirjoihin sovelletaan julkisuuslakia vain, jos nuo asiakirjat sisältävät sellaista tietoa, jotka arkistolainsäädännön mukaan on liitettävä arkistoon.⁷⁰

Tyypillisiä sisäisen työskentelyn asiakirjoja ovat sisäistä hallintoa varten laaditut asiakirjat, tiedotteet ja sähköpostiviestit. Oikeuskäytännössä tällaisina ei-asiakirjoina on pidetty työtyytyväisyyttä mittaava työyhteisöselvitystä (KHO 2012:68 ja KHO 2002:20). Viraston yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoselvitystä on taas pidetty viranomaisen asiakirjana (KHO 2015:71)⁷¹

---

64 *Mäenpää* 2016, 347.

65 Asiakirja sinänsä ei yleensä ole kiinnostava vaan siinä oleva tietosisältö. Koska jokaisella on perusoikeutena turvattu oikeus saada *tieto* viranomaisten asiakirjasta, myös tieto kuuluu julkisuusperiaatteen piiriin, jonka voidaan sanoa kohdistuvan viranomaisen asiakirjoihin että viranomaisella olevaan jollain tavalla tallennettuun tietoon. *Mäenpää* 2016, 349 - 350.

66 *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 497.

67 *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 538.

68 *Mäenpää* 2008, s. 125.

69 *Mäenpää* 2016, s. 352.

70 *Mäenpää* 2016, s. 354.

71 *Mäenpää* 2016, s. 354.

Julkisuuslain 5 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaan viranomaisen asiakirjana ei pidetä viranomaisen sisäistä koulutusta, tiedonhakua tai muuta niihin verrattavaa sisäistä käyttöä varten hankittuja asiakirjoja. Voimankäyttöselvityslomake on kehitetty tiedonkeruuta varten ja sen avulla pyritään kehittämään poliisin koulutusta voimankäyttötilanteissa. Lomakkeen tarkoituksena ei ole toimia voimankäytön kohteena olleen tai voimaa käyttäneen poliisimiehen asian hoitamiseen esitutkin-
taprosessissa. Voimankäyttöselvityksen tarkoitus on palvella poliisin toiminnan ja koulutuksen kehittämistä. Poliisimiehen antama yksittäinen voimankäyttöselvitys ei, edellä mainitulla perusteella, ole viranomaisen laatima asiakirja.

Oikeudenkäymiskaaresta (OK 4/1734) ilmenevästä editiovelvollisuudesta on kyse siitä, että jonkun hallussa on olemassa asiakirja, johon asianosainen haluaa nojautua todisteena. Sen varalta, että asiakirjan haltija osoittautuisi haluttomaksi luovuttamaan asiakirjaa, on OK 17:12–17:ään otettu säännökset asiakirjan esittämis- eli editiovelvollisuudesta (*editio instrumentorum*).⁷² Tiedonsaantioikeudesta poliisin salassa pidettävistä asiakirjoista oli kyse ratkaisussa KKO 2011:27, jossa korkein oikeus antoi merkittävän ennakkopäätöksen. Kyseessä oli Ulvilan murhaju-
tun esitutkin-
tun yhteydessä tapahtunutta peitetoimintaa koskevien asiakirjojen esittämisvelvollisuudesta. Korkeimman oikeuden ratkaisussa oli kysymys nimenomaan OK 17:12:n mukaisesta editiovaatimuksesta, salassapito- ja julkisuuskysymyksiä käsiteltiin nimenomaan tässä kontekstissa. Merkittävä ja selvä linjaus ratkaisussa on se, että editiopyynnön perusteiden pätevyuden arvioi tuomioistuimien eikä asiakirjoja hallussaan pitävä viranomaisen. Lisäksi todettiin, että tuomioistuimen tekemässä arvioinnissa vastaajalle ei voi asettaa korkeaa kynnystä asiayhteyden ja vaikuttavuuden osalta ja että puolustautumismahdollisuudet tulee turvata asianmukaisesti.⁷³

Yksittäisen voimankäyttöselvityksen osalta editiomahdollisuutta ei ole, sillä järjestelmä ei mahdollista yksittäisen voimankäyttöselvityksen esille nostoa sen jälkeen kun se on saapunut tietokantaan. Tällä menettelyllä on haluttu turvata tieteellisen tutkimuksen ote. Voimankäytöstä kerättävän tiedon tulee olla mahdollisimman kattavaa ja laadukasta. Tästä syystä on tärkeää, että selvityksen antamatta jättämiseen liittyviin syihin pyritään vaikuttamaan. Tutkimuksen toteutuksen kannalta on tärkeää saada mahdollisimman paljon vastaajia (N), jotta tuloksia voidaan yleistää tai niistä voidaan tehdä johtopäätöksiä. Poliisilaitostason ja virka-astevalvonnan edellytykset on taas turvattu sillä, että tietyt voimankäyttöselvitykset on ohjattu poliisilaitoksen voimankäyttövastaavan luettavaksi ja kommentoitavaksi.

Yksittäisen voimankäyttöselvityksen elinkaari on noin kaksi viikkoa. Kun lomake on syötetty järjestelmään se ohjautuu suoraan tietokantaan tai vaihtoehtoisesti poliisilaitoksen voimankäytön päällystövastaavalle kuitattavaksi, jonka jälkeen selvitys siirtyy tietokantaan. Voimankäytön päällystövastaavalle ohjautuvalla voimankäyttöselvityksellä halutaan varmistaa, että tieto käytetystä välineestä saavuttaa virka-astevalvontaa suorittavan esimiehen. Tämän tiedon perusteella on mahdollista tehdä kehittämishavain-
toja ja suunnitella voimankäytönkoulutusta. Pakotetun kuittauksen avulla järjestelmän ylläpitäjä varmistaa, että voimankäyttöselvitysten antamista valvotaan ja tilannetta seurataan reaaliajassa. Ohjelmallisesti järjestelmä muistuttaa kahden viikon jälkeen jos lukukuittausta ei ole tehty. Kuitattu voimankäyttöselvityslomake siirtyy välittömästi tietokantaan ja sitä ei ole enää tämän jälkeen ole mahdollista erottaa muusta tietosisällöstä.

---

72 Lappalainen 2007, s. 517.

73 Turunen 2011, s. 225 - 230.

Voimankäyttöselvityksistä ja poliisin voimankäytön koulutuksesta syntyvää raporttia tulee myös arvioida julkisuuslain kautta. Julkisuuslaki asettaa viranomaiselle velvoitteet hallita käytössään olevia tietoaaineistoja hyvän tiedonhallintatavan mukaisesti.⁷⁴

Julkisuuslaki ns. yleislakina säätelee poliisin toimintaa. Asiakirjasalaisuutta koskeva perussäännön on julkisuuslain 22 §. Säännöksen mukaan salassa pidettävää asiakirjaa ei saa näyttää tai luovuttaa sivulliselle eikä sitä saa antaa sivulliselle nähtäväksi tai käytettäväksi.

Julkisuuslain 24 §:ssä on luettelo salassa pidettävistä viranomaisen asiakirjoista. Säännöksen 1 momentin 1-22 suojelevat yleisiä etuja ja kohdat 23-32 suojelevat yksityisiä etuja. Salassapitoasteeltaan asiakirjat ovat joko ehdottomasti tai harkinnanvaraisesti salassa pidettäviä. Harkinnanvaraisesti salassa pidettävät jaotellaan vielä kahteen ryhmään käyttäen vahinkoedellytyslauseketta, jossa salassapidon oletama on joko salassapito tai julkisuus. Salassapidettävät asiakirjat ovat jaettavissa 1) ehdottomasti salassa pidettäviin, 2) salassapito-olettaman alaisiin ja 3) julkisuusoletaman alaisiin asiakirjoihin.⁷⁵

Julkisuuslainsäädännön ja salassapitosäännösten pohjalta määritetään onko tietoaaineiston sisältämä tieto julkista vai salassa pidettävää. Salassa pidettävän tietoaaineiston suojaustaso määritellään sen mukaan, miten vakavia seurauksia tietojen oikeudettomasta paljastumisesta tai käytöstä seuraisi suojattaville eduille. Kukin tietoaaineisto ja sen oikeudettomasta paljastumisesta tai käytöstä aiheutuvat seuraukset on arvioitava konkreettisesti ja ottaen huomioon suojattava etu kokonaisuutena. Luokitusta ei saa ulottaa sellaiseen asiakirjaan tai asiakirjan osiin, joissa käsittelyvaatimusten noudattaminen ei suojattavan edun vuoksi ole tarpeen.⁷⁶

Salassapidon arviointi tulee tehdä jo asiakirjaa laadittaessa. Luokitusmerkinnän tekemisestä asiakirjaan päättää asiakirjan allekirjoittaja tai työjärjestyksessä erikseen määrätty henkilö. Luokitusmerkintä kertoo laatijan ja allekirjoittajan käsityksen siitä, millä tavalla asiakirja on suojattava ja kenelle asiakirja on tarkoitettu (jakelu). Luokitusmerkinnästä riippumatta salassa pidettävää tietoa ei saa luovuttaa sen hallussa pitämiseen oikeutettujen ulkopuolelle.

Julkisuuslain 24 §:ssä määritellään salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat ja säännöksen ensimmäisen momentin 5 kohdan mukaan poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä ja suunnitelmia koskevia tietoja sisältävät asiakirjat ovat salassa pidettäviä, jos tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen turvallisuuden ylläpitämistä. Kyseisen lainkohdan salassapitosäännös on siinä mielessä ehdoton, että siihen ei ole liitetty vahinkoedellytystä. Salassapidettyys ei siis riipu siitä, millaisia vaikutuksia asiakirjan antamisella olisi.

Poliisin voimankäyttöselvityksistä koostuvasta aineistosta on poliisilaitoksittain nähtävissä mm. voimankäyttötilanteissa olleiden resurssien määrät. Koska aineisto sisältää poliisin operatiivista toimintaa kuvaavaa tilastotietoa sekä myös taktisia ja teknisiä kuvaavia tietoja on aineistoa pidettävä salassapidettävänä (JulkL 24.1 §:n 5 k). Aineistosta koostettavan julkisen raportin osalta salauksesta päättää ko. raportin kirjoittava virkamies.

---

74 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 496.

75 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 501-502.

76 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 521.

4.4 Työturvallisuuslain näkökulmat

Voimankäyttöselvityksien kautta saatavilla tiedoilla on merkitystä myös työturvallisuuslain (TTurvL738/2002) kannalta. Työturvallisuuslaki on yleislaki, jota sovelletaan lähes kaikkeen työhön. Lain tarkoituksena on parantaa työympäristöä ja työolosuhteita työntekijöiden työkyvyn turvaamiseksi ja ylläpitämiseksi.⁷⁷ Lain soveltamisen ulkopuolelle jäävät tavanomainen harrastustoiminta ja ammattiurheilminen.⁷⁸ Poliisihallintoa ja sen organisaatiota ei ole erotettu työturvallisuuslain asiallisen soveltamisen ulkopuolelle, joten työturvallisuuslaki ja sen nojalla annetut alemmanasteiset säännökset velvoittavat juridisesti myös poliisihallintoa.⁷⁹

Voimankäyttöselvityksestä saatavilla tiedoilla on mahdollista tarkastella erityisesti ei-toivottujen seurausten l. henkilö- ja omaisuusvahinkoja.. Lisäksi aineistosta on mahdollista erotella mm. työskentelyolosuhteita, käytettävissä olevia resursseja sekä henkilökohtaisten suojavälineiden kantamista. Nämä muutamat esimerkit osoittavat aineiston monipuolisen käyttämisen mahdollisuuden.

Työturvallisuuslain 8 §:n mukainen yleinen huolehtimisvelvollisuus tarkoittaa, että työnantajan on jatkuvasti tarkkailtava mm. työskentelytapoja ja työympäristöä. Työnantajan tarkkailuvelvoite ulottuu myös työntekijän psyykkisen ja fyysisen turvallisuuden terveyden lisäksi työyhteisön sosiaaliseen toimivuuteen. Kyseessä on aina henkilöön, hänen ammattitaitoonsa, ikäänsä, työkokemuksensa ja terveydentilaansa kohdistuva arviointi.⁸⁰ Työturvallisuuslaki on ehdotonta ja pakottavaa oikeutta eikä se anna työnantajalle oikeutta minkäänlaisissa työtilanteissa tinkiä työturvallisuuslain edellyttämästä turvallisuustasosta. On kuitenkin huomattava, että turvallisuustason toleranssiraja vaihtelee työn tarpeellisuuden, hyödyllisyyden, kohtuullisuuden ja kiireellisyyden sekä virkatehtävän laadun ja tilanteen mukaan. Tästä seuraa, että hätävarjelu ja pakkotilasäännöksiä sovellettavissa tilanteissa turvallisuustaso ei ole niin korkealla kuin normaalioloissa työskenneltäessä.⁸¹

Työturvallisuuslain 10 §:n mukainen työn vaarojen ja selvittämisen arvioinnin tavoitteena on, että työnantajat asettavat työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden toimintansa keskeiseksi periaatteeksi. Kyse on siitä, että työsuojelu ei ole erillinen osa-alue, vaan se ymmärretään osaksi työnantajan toimintaa kaikilla hierarkiatasoilla. Vaarojen selvittämis- ja tunnistamisvelvoite koskee kaikkia työntekijöitä ja niiden tunnistaminen ja selvittäminen tulee olla jatkuvaa. Työturvallisuuslain 11 § sääntelee erityistä vaaraa aiheuttava työtä l. työtä, jossa vaaraa ei ole täysin voitu poistaa ja riskien arvioinnissa on päädytty siihen, että riski on hyväksyttävissä. Säännös on yleisluonteinen ja sen soveltamisessa on keskeistä 10 §:ssä tarkoitettu työn vaarojen arviointi.⁸²

---

77 *Sortti* 2013, s. 23.

78 *Mertanen ym.*2012, s. 8.

79 *Hankilanoja* 2007, s. 35.

80 *Mertanen ym.* 2012, s. 23.

81 *Hankilanoja* 2007, s. 41.

82 *Mertanen* 2012, s. 32.

Voimankäyttöselvityksestä saatavasta aineistosta on mahdollista tarkastella poliisin kohdistuvan väkivallan tai sen uhan määrää ja laatua sekä sitä, kohdistuu-ko poliisiin tietyissä toimintaympäristöissä tietyn tyyppistä väkivaltaa tai millaisin välinein poliisin toimenpiteiden kohteeksi joutuneet henkilöt ovat varustautuneet. Aineistoa on mahdollisuus tarkastella myös henkilökohtaisen suojavälineiden käytämisen kannalta (TTurvL 15 §) tai työnsuunnittelun kannalta (TTurvL 13 §).

Työturvallisuuslain 14 §:n mukaan työntekijälle on annettava opetusta ja ohjausta. Työtehtävien luonteella ja niihin liittyvillä vaaroilla ja haitoilla on välitön yhteys opetuksen ja ohjauksen tarpeeseen ja suuntaamiseen. Säädös sisältää vaatimukset perehdyttämiseen, ohjauksen ja opetuksen konkreettisuuteen ja varmistumiseen. Työnantaja vastaa siitä, että työnopastus ja työmenetelmät ovat oikeita. Työnantajalla on myös jatkuva tarkkailuvelvoite, johon kuuluu muun muassa työtapojen turvallisuuden tarkkailu.⁸³ Poliisihallituksen määräyksessä ”Poliisin voimankäyttö- ja suojavälineet sekä voimakeinojen ja suojavälineiden koulutus” on kirjattu koulutuksen vaaditut minimivaatimukset.⁸⁴ Voimankäyttöselvityksestä on mahdollisuus tarkastella myös annetun koulutuksen tavoitettavuutta, sillä jokaisen voimankäyttöselvityksen yhteydessä kysytään vastaajalta viimeisimmästä ohjatusta ja omatoimisesta koulutuksesta sekä voimankäyttötilanteessa käytettyyn välineeseen liittyvästä koulutuksesta.

Työturvallisuuslain 18 §:n mukaan työntekijän on noudatettava työnantajan toimivaltansa mukaisesti antamia määräyksiä ja ohjeita. Työntekijän on muutoinkin noudatettava työnsä ja työolosuhteiden edellyttämää turvallisuuden ja terveellisyyden ylläpitämiseksi tarvittavaa järjestystä ja siisteyttä sekä huolellisuutta ja varovaisuutta. Työntekijän on myös kokemuksensa, työnantajalta saamansa opetuksen ja ohjauksen sekä ammattitaitonsa mukaisesti työssään huolehdittava käytettävissään olevin keinoin niin omasta kuin muiden työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä.

Työturvallisuuslain 10 §:n mukaan työnantajan tulee järjestelmällisesti tunnistaa työpaikan vaara- ja haittatekijät, poistaa tai korjata ne sekä arvioida jäljelle jäävien merkitys työntekijän terveydelle ja turvallisuudelle. Säädöksen voidaan kuvailla olevan ns. puitelaki, jonka tarkemmasta sisällöstä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.⁸⁵

Luvussa 2.4 on kuvattu, että tämän hetkiseen voimankäytön tilastointiin liittyneitä puutteita. Saatuja selvityksiä on hyvä verrata, ainakin ajatuksen tasolla, *H.W. Heinrichin* esittämään tapaturma-vaaratilannekolmioon (kuvio 8), jossa kolmion huipulla on pieni määrä kuolemaan johtavia, alempana suurempi määrä lievempiä tapaturmia ja alimpana runsas määrä vaaratilanteita.⁸⁶

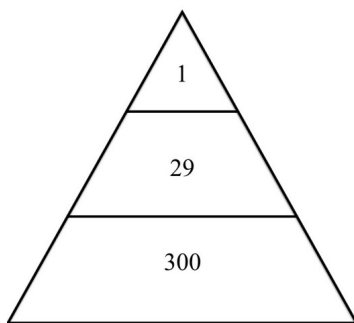
---

83 *Mertanen* 2012, s. 37.

84 POL-2015-14762

85 *Sortti* 2013, s. 23-25.

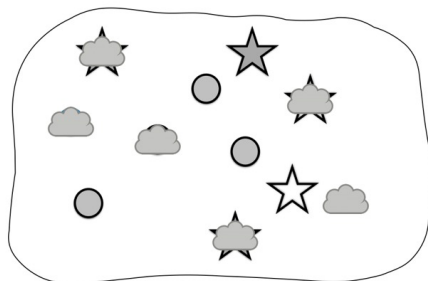
86 *Freibot* 2012, s. 21.

Kuvio 8. Tapaturma-vaaratilannekolmio *Heinrichin* alkuperäistä mukaillen.

Kolmioon on hyvä verrata Toivasen tekemää havaintoa poliisin poikkeamatilannereporttien määrästä. Vuonna 2011-2012 vain 88 poliisihallinnossa työskentelevää henkilöä syöti järjestelmään 100 ”läheltä piti” -tapausta.⁸⁷ Syötettyjen tapausten määrää verrattaessa Tuula Leinon tekemän väitöstutkimukseen, jonka mukaan poliiseista kaksi kolmesta (63%) ja vartijoista yli kolmannes (39%) oli kohdannut väkivaltaa esim. uhkailuja tai solvauksia vähintään kerran kuukaudessa⁸⁸, voidaan todeta, että poikkeamatilanneraportoinnissa on olemassa suuria puutteita.

Voimankäyttöselvitysten kautta hankitun tiedon tarkoituksena on tuottaa poliisille tietoa voimankäyttöön liittyvistä taustatekijöistä, vaikuttavuudesta ja seurauksista. Saatava tieto voi liittyä tapahtumien tai niiden taustalla olevien tekijöiden yleisyyteen tai siihen miten tietyt voimankäyttötilanteet kehittyvät. Voimankäyttöselvityshankkeen kautta saatavan kvalitatiivisen aineiston lisäksi tulee voimankäyttötilanteiden analysoinnista saatavat tiedot yhdistää ja syntyneitä tuloksia tarkastella niin voimankäyttöön liittyvinä taktisina havaintoina kuin myös tutkimuksellisella otteella. Voimankäyttöselvitysten tekeminen auttaa poliisilaitoksia ylläpitämään tietoisuutta voimankäyttöön liittyvistä riskeistä, jotka voivat kohdistua poliisiin, kohdehenkilöön ja ulkopuoliseen. Aiempaa tilannetta voidaan tarkastella seuraavan kuvion perusteella.

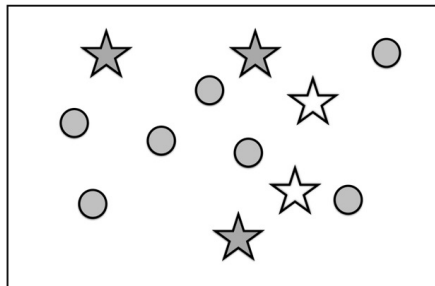

Kuvio 9. Poliisin voimankäytön tilannekuva ennen 1.1.2016.

87 Toivanen 2014, s. 10.

88 Leino 2013, s. 48 - 50.

Kuviossa 9 ympyrät kuvaavat poliisin tavanomaisia voimankäyttötilanteita ja tähdet edustavat tapauksia, jotka on otettu erilliseen tarkasteluun poliisihallinnossa tai tuomioistuimessa mahdollisesti jopa rekonstruktioita käyttäen. Täytetty tähti edustaa voimankäyttötilannetta, jonka perusteella poliisin voimankäyttöön on kohdistettava kehittämistoimenpiteitä. Ääri viivoilla piirretty tähti kuvastaa hyvin hoidettua voimankäyttötilannetta, jota kuitenkin on arvioitu tuomioistuimen toimesta tai koulutuksen kehittämisen näkökulmasta. Kuvan kehyksenä toimiva aaltoileva viiva kuvastaa voimankäyttötilanteiden määrää, mutta se ei ole tarkkarajainen tilastointipuuotteiden vuoksi. Pilvien alla olevat voimankäyttötilanteet esittävät mahdollisia tapauksia, joita organisaatio ei ole havainnut ja tunnistanut, mutta joiden tulisi ehdottomasti päätyä jälkitarkastelun piiriin esim. voimankäytön taktiikan tai työturvalisuskulttuurin kehittämisen kannalta.

Kuvio 10. Poliisin voimankäytön tilannekuvan tavoite 1.1.2016- lähtien.

Kuviossa 10 kehyksenä toimiva viiva on suora ja ehyt. Kehyksen tarkoituksena on kuvata tarkkaa tietoisuutta koko voimakeinojenkäytön kentästä. Kehyksessä tavanomaisia voimankäyttötilanteita edustavat ympyrät ovat lisääntyneet. Pilven alta paljastuneet täytetyt tähdet edustavat voimankäyttötilannetta, jonka perusteella poliisin voimankäyttöön on kohdistettava kehittämistoimenpiteitä. Ääri viivoilla piirretty tähti kuvastaa edelleenkin hyvin hoidettua voimankäyttötilannetta, jota on tarkasteltu tuomioistuimen tai koulutuksen kehittämisen näkökulmasta.

Voimankäyttöselvitysten valtakunnallisen keräämisen alkaessa on hyväksyttävä se tosiasia, että poliisin voimankäytön suoritteiden määrät tulevat todennäköisesti lisääntymään. Tätä kehitystä tulee seurata sekä poliisilaitostasolla että Poliisiammattikorkeakoululla. Lisäksi tehtyjen suoritteiden ja annettujen voimankäyttöselvitysten suhdetta tulee seurata niin poliisilaitostasolla kuin myös valtakunnallisesti. Mikäli havaitaan, että suhdeluvuissa on eroja, esim. poliisilaitosten välillä edellyttää se toimintatapojen korjausta. Tässä on korostetusti todettava, että oletettava nousu voimankäyttötapahtumissa ei ole seurausta poliisin muuttuneesta linjasta vaan kattavammasta tilastoinnista.

4.5 Laatujohtaminen

Edellä on todettu, että aikaisemmin poliisilla ei ole ollut käytössä kattavaa voimankäytön tilastointijärjestelmää. Tämän lisäksi aikaisemman järjestelmän käyttöaste on ollut liian alhainen ja se on sisältänyt laatuvirheitä l. kirjausvirheitä, jotka ovat vääristäneet kertynyttä aineistoa. Tässä osiossa käsitellään poliisin tietojenkeruujärjestelmien kautta saatavan aineisto suhdetta laatujohtamiseen.

Luoma on tutkinut laadun ja osaamisen kehittämistä poliisihallinnossa. Laadun määrittelyminen on monitahoinen käsite ja siitä puhuttaessa on määriteltävä mitä laadulla ko. tilanteessa tarkoitetaan. Laatu koostuu useasta eri elementistä ja sen painotukset määrittelee tarkastelija tai tarkastelun näkökulma. Poliisihallinnossa laatua ei ole selkeästi määritelty. Koska laadun käsite on epäselvä, on vaikeaa hahmottaa, mitä käytännön hyötyjä laatuajattelulla voisi olla.⁸⁹

Laadun kehittämisen ajattelumallit liittyvät kiinteästi oppivan organisaation käsitteistöön.⁹⁰ Poliisilaitoksella tapahtuvan voimankäyttötilanteiden seuranta ja yksittäisten tapausten analysointi tulee nähdä yhtenä oppivan organisaation elementtinä. Oppiva organisaatio yhdistetään usein kouluttamiseen, hyvään henkilöstöhallintoon, laatujohtamiseen tai tiimiorganisaatioon. Oppimiseen panostaminen merkitsee yksilölle arvostusta, koska hän kokee, että häneen luotetaan ja häntä pidetään tärkeänä. Oppiva organisaatio tarvitsee oikeanlaiset puitteet, systeemit ja arvot ollakseen oppiva organisaatio.⁹¹ Oppimisen tarkoituksena on organisaation tietopääoman kasvattaminen ja sitä kautta tapahtuva menettelytapojen kehittyminen ja uuden kulttuurin luominen.⁹² Ruohotien mukaan organisaation tulee osata ja uskaltaa kyseenalaistaa omia toimintatapoja ja uusiutua.⁹³ Kehittyäkseen ja toimiakseen oppiva organisaatio tarvitsee ylimmän johdon tuen, sillä oppivan organisaation rakenteiden ja systeemien tietoinen johtaminen ei tapahdu itsestään.⁹⁴ Oppiva organisaatio ei ole järjestelmä vaan kehityssuunta.⁹⁵

Erilaisten käytäntöjen muuttamisessa ja kulttuurin luomisessa on keskeistä sitouttaminen. Tuomi ja Sumkin käyttävät sitouttamisen sijaan termiä maastouttaminen, jolla tarkoitetaan sitä aktiivista toimintaa, jolla organisaatiotason strategia sekä yksikön ja vastuualueiden strategiat yhdessä rakennetaan ymmärrettäväksi ja arjessa toteuttaviksi.⁹⁶

Sitouttaminen liittyy oppimiseen ja tässä tulee huomioida se, että kaikki, joilla on merkitystä organisaation tulevaisuuden rakentamisessa ja kehittämisessä, pääsevät mukaan keskusteluun. Prosessiin osallistumisella on useita myönteisiä vaikutuksia: mm. tietoisuus kokonaisuudesta kasvaa, oma rooli kokonaisuuden osana selkiytyy ja oman kehittymisen merkitys organisaation osana korostuu.⁹⁷

Esimiesten tulee omalla osallistumisellaan viestittää koko työyhteisölle asian tärkeyttä sekä omaa sitoutuneisuuttaan. Mikäli esimiehet eivät osallistu esim. koulutuksiin on vaarana, että työntekijät kokevat, että on aina olemassa tärkeämpää tekemistä.⁹⁸ Moilasan mukaan on myös muistettava, että koulutus on vain yksi keino tai

---

89 Luoma 2001, s. 65,89, 107.

90 Luoma 2001, s. 37.

91 Moilanen 2001, s. 13-17, 74

92 Luoma 2001, s. 37.

93 Ruohotie 2002, s. 253.

94 Moilanen 2001, s. 86.

95 Pitkänen 2005, s. 199.

96 Tuomi – Sumkin 2010, s. 19.

97 Moilanen 2001, s. 89.

98 Moilanen 2001, s. 91; Tuomi – Sumkin 2010, s. 20.

tapa oppivan organisaation keinovalikoimasta.⁹⁹ Reiman on turvallisuuskulttuuria määritellesään todennut, että se on monitasoinen ilmiö, jossa yhdistyvät henkilöstön kokemukset ja näkemykset, työyhteisössä olevat sosiaaliset ilmiöt sekä organisaation toimintaprosessit.¹⁰⁰

Edellä on todettu, että poliisin voimankäytöstä ei ole ollut saatavilla luotettavaa tilastotietoa voimankäytön määrästä tai käyttötilanteiden tyypeistä saati niiden laadullisista tekijöistä. Voidaan esittää, että tämän tyyppinen tilastointitoiminta ei ole ollut ominaista toimintakulttuuria poliisissa.¹⁰¹ Voimankäyttöselvityshankkeen onnistumisen näkökulmasta kriittisin tekijä onkin järjestelmän peruskäyttäjä eli tiedon antaja. Mikäli yksittäinen poliisimies ei ole sitoutunut järjestelmän käyttämiseen, ei vaadittavaa aineistoa kerry. Tästä voi syntyä vaara, että järjestelmän käyttö unohtuu kaikkien muiden ”hallinnollisten” selvitysten joukkoon. Jotta jotakin järjestelmää käytettäisiin aktiivisesti, tulee käyttäjän ymmärtää tiedonhankinnan merkitys.

Voimankäyttöselvityslomakkeen käytöstä on annettu Poliisihallituksen määräys¹⁰², mutta sitä ei voi pitää riittävänä varmistuksena, että lomaketta todella käytetään. Valtakunnallisen tietojenkeruun käynnistyessä tulee jokaiselle poliisilaitoksella olla selkeä toimintaidea siitä miten voimankäyttöselvityksiä annetaan. Vetovastuu järjestelmän toimivuudelle on myös Poliisiammattikorkeakoululla ja Poliisihallituksella, joiden tulee varmistaa, että käyttöön otettu järjestelmä ei jää ainoastaan kauniiksi ajatukseksi vaan sen toimivuutta valvotaan ja kehitetään ja aineistosta kertyvistä tuloksista tehdään tiedotteita ja johtopäätöksiä. Täytyy muistaa, että järjestelmästä saatava tiedot hyödyttävät useita eri tahoja.

Poliisihallituksen ja poliisilaitosten välisiä tulossopimuksia tarkasteltaessa ilmenee tarve tietojohdoiseen poliisitoimintaan. Tietojohdoisena poliisitoiminta pidetään päätöksentekijän ja tiedontuottajan välisenä yhteistyönä, jota säätelevät poliisiorganisaation tavoitteet ja niiden saavuttamiseksi laaditut määräykset ja ohjeet. On tärkeää, että tiedon keräämisen merkitys ymmärretään kaikilla toiminnantasooilla. Luoman mukaan yksiköissä tapahtuva koulutus ja muu osaamisen kehittäminen tulee perustua osaamis- ja oppimistarpeiden kartoitukseen, tavoitteiden asettamiseen, kehittämistoimien suunnitteluun ja vaikutusten seurantaan ja arviointiin.¹⁰³ Mikäli voimankäyttötilanteet jäävät raportoimatta, on myöhemmin analyysin kohteena vinoutunut aineisto, josta syntyvä virheellinen kuva ohjaa päätöksentekoa väärään suuntaan. Edellisessä luvussa on esitetty kuvat 9-10, joissa on kuvattu voimankäytön tilannekuva. Perustavanlaatuisena kysymyksenä tulee esittää, kumman kuvan perusteella johtamista toteutetaan. Toimitaanko kuten kuvassa 9, jossa toimintaympäristön rajat ovat häilyvät ja kaikista voimankäyttötilanteista ei olla tietoisia, vai kuten kuvassa 10, jossa toimintaympäristö on tarkkarajainen ja voimankäyttötilanteisiin ja niiden seuraamiseen suhtaudutaan analyttisesti. Tästä syystä koko poliisiorganisaation tulee ymmärtää päivittäistyössä tehtyjen toimien laadullinen merkitys.

Tietojohdoinen poliisitoiminta on Suomessa määritelty ajattelutavaksi tai poliisin toiminnan johtamisen malliksi, jossa korostetaan systemaattisesti kerätyn ja käsitellyn tiedon merkitystä poliisin toiminnan ja johtamisen perustana. Tietojohdoisuuden avulla pyritään varmistamaan, että poliisin toiminta on 1) aktiivisesti ja määrätietoisesti johdettua, 2) johtaminen perustuu systemaattisesti kerättyyn ja käsi-

99 Moilanen 2001, s. 95

100 Reiman 2008, s. 9

101 Poliisikulttuuria koskevassa kirjoituksessaan Korander on todennut poliisin olevan toisilleen solidaarisia, joka kertaatuu sosiaalisella eristäytymisellä. Tiukalla keskinäisellä koodilla suojaudutaan esimiehiltä, ulkopuolisilta poliiseilta ja akateemiselta tutkimukselta. Korander Oikeus 2004/1, s. 14.

102 POL-2015-14762

103 Luoma 2001, s. 280.

teltyyn tietoon ja 3) tietoa käytetään tosiasiallisesti poliisin toiminnan suunnittelussa, ohjauksessa ja johtamisessa.¹⁰⁴

Poliisilaitoksen tulee pystyä voimankäytön syiden ja seurausten tarkasteluun sekä kyetä antamaan totuuden mukainen ja uskottava tilannekuva voimankäyttötilanteiden määrästä. Kattava tilastointi mahdollistaa lyhyen ja pitkän aikavälin muutosten havainnoinnin ja ilmiöihin reagoinnin. Käynnistetty voimankäyttöselvityshanke mahdollistaa poliisilaitosten voimankäytön ja sen koulutukseen liittyvien toimintojen yhdenmukaistamisen.

Voimankäyttöselvitys ns. perustapauksissa edustaa sitä perustietoa, jonka kentällä toimiva poliisimies luovuttaa järjestelmälle. Voimankäyttötilanteiden suunnitelmallinen ja kattava seuranta mahdollistaa laadukkaan ja totuudenmukaisen näkemyksen voimankäytön nykytilasta, tarpeista ja toimintaympäristöön vaikuttavista tekijöistä. Kyseisestä tietomassasta voidaan muodostaa erilaisia malleja, joiden suhteita voidaan myöhemmin tarkastella.

Voimankäyttöselvityksen kautta saatavan määrällisen aineiston lisäksi poliisin voimankäyttöä tulee tarkastella myös tapauskohtaisesti. Valikoituminen lähempään tarkasteluun voi johtua esim. siitä, että kyseessä on ainutkertainen tapahtuma, josta halutaan oppia tai tapaus sisältää esim. turvallisuuskriittisiä elementtejä.¹⁰⁵ Tällöin tapauksia tarkastellaan mahdollisesti jopa syyttäjän tai tuomioistuimien ratkaisujen perusteella. Tapausten systemaattiseen purkamiseen ja siitä saatavan tiedon käsittelyyn ja välittämiseen tulisi laatia prosessikuvaus. Tällä hetkellä poliisilaitoksilla ei ole olemassa yhtenäistä linjaa, miten poliisin voimankäyttöön liittyvät taktiset purkukeskustelut tulisi toteuttaa. Hankkeen toteuttamisen aikana tehtyjen havaintojen perusteella voimankäyttötilanteiden analysointia tulisi lähestyä prosessiajattelun kautta, jossa eri vaiheet on jaettu useaan eri osavaiheeseen:

1. Voimankäyttötilanteista raportointi

- Voimankäyttötilanteesta raportointi edellyttää, että poliisimies ymmärtää sen merkityksen kokonaisuudessa. Avaintekijöinä ovat koulutus, perehdytys ja palautteen antaminen esimerkiksi aikaisempien voimankäyttöselvitysten tulokset. Tällä menettelyllä henkilöstö sitoutetaan järjestelmän käyttöön.

2. Yksittäisen voimankäyttötilanteen tarkastelu

- Käsittelyssä tulee huomioida mahdollinen tiedottamisen tarve eteenpäin organisaatiossa. Tapauksen käsittelystä vastaa poliisilaitoksen päällystön edustaja sekä tarpeen vaatiessa koolle kutsuttava työryhmä. Käsittelyssä selvitetään voimankäyttötilanteeseen johtaneet tapahtumat ja tosiasiallinen toiminta. Tämä edellyttää, tilanteesta riippuen, tiedon hankintaa asiakirjoista, haastatteluita ja ryhmässä tapahtuvaa analysointia. Keskeisenä tavoitteena on löytää voimankäyttötilanteessa vaikuttaneet tekijät ja mahdolliset kehittämiskohteet. Toteuttavista toimenpiteistä ja muutoksista päätetään organisaation normaalin päätöksentekoprosessien mukaisesti.

3. Tulosten jalkauttaminen

- Käsittelyprosessissa saatujen tulosten toteuttaminen ja muutosten läpivienti tulee suunnitella huolellisesti.

---

104 *Pawli* 2010, s. 3.

105 Kesäkuussa 2016 Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen konstaapeli menehtyi rynnäkkökiväärillä ammuttuun luotiin.

5 AINEISTON HYÖDYNTÄMINEN TUTKIMUSKÄYTÖSSÄ

Tieteellinen tutkimus on ongelmanratkaisua, joka pyrkii selvittämään tutkimuskohteen lainalaisuuksia ja toimintaperiaatteita.¹⁰⁶ Empiirinen tutkimus tarkoittaa yleisesti kaikkea sellaista tutkimusta, jossa hankitaan tietoa havainnoilla.¹⁰⁷ Empiirisen oikeustieteellisen tutkimuksen kohteena voi olla melkein mikä tahansa yhteiskunnallinen ilmiö, joka on liitettävissä oikeuden maailmaan.¹⁰⁸ Poliisin voimankäyttöön liittyvää tutkimusta voidaan tehdä usean eri tutkimussuuntauksen alla. Voimankäyttöselvityshankkeen tavoitteena on ollut kerätä mahdollisimman yksityiskohtainen tietokanta, jota voidaan hyödyntää useista eri näkökulmista tehtävässä tutkimuksessa. Ensisijaisesti aineiston tavoitteena on vastata empiirisen oikeustutkimuksen tarpeita.

Empiirisessä oikeustutkimuksessa on kyse siitä, että tutkitaan miten erilaiset in-situutiot, säännökset, menettelyt tai henkilöt toimivat ja millaisia vaikutuksia näillä toimilla on.¹⁰⁹ Empiirinen tutkimus sisältää aineiston analyysiä, selittämistä ja tulkitusta. Aineisto on vallitsevan tilanteen työstetty kuvaus joka esitetään tiivistettynä numeroiksi muutettuna havaintosarjana.¹¹⁰

Erityisesti voimankäyttöä koskevassa tutkimuksessa on aineistoa luontevaa täydentää syyttäjien ja tuomioistuimien ratkaisuilla. Tätä muuta aineistoa voidaan käyttää oikeuslähdeopillisesti tai empiirisenä aineistona, jossa oikeustapauksista muodostuu osa aineistoa. Voimankäyttöselvitysten kautta muodostuvan aineiston tarkoitus on palvella poliisin voimankäyttöön liittyvää tutkimusta ja koulutusta. Aineisto on tällä hetkellä keruuvaiheessa ja tämänhetkisiä tuloksia voidaan määrittellä kuvailevaksi. Kertymässä olevan tutkimusaineiston yhdeksi tarkoitukseksi voidaan määrittellä myös mahdollisten tutkimuskysymysten paljastaminen.

Järjestelmän, tässä tapauksessa poliisin voimankäytön, ongelmat voidaan havaita vain ideaalin järjestelmän ymmärtämisellä. Ideaalissa on kyse järjestelmästä, joka toteuttaa täysimääräisesti sille asetetut tavoitteet, vaatimukset ja periaatteet. Ymmärryksen jälkeen ideaalia järjestelmää verrataan empiirisen aineiston osoittamaan poliisin voimankäytön toimivuuteen. Tämän vertailun avulla voidaan havaita ongelmia ja epäkohtia joihin voidaan puuttua koulutuksellisesti tai jopa lainsäädännöllisesti.¹¹¹

Empiiristä aineistoa hyödyntävä tutkimus voitaneen jakaa kolmeen vaiheeseen, jossa 1) hankitaan empiirinen aineisto, 2) empiiristä aineistoa käytetään tutkimuskohteeseen liittyvien ongelmien ja epäkohtien paikallistamiseen ja 3) pyritään etsimään ratkaisua havaittuihin ongelmiin.¹¹² Tässä tehtävässä on hyvä käyttää sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista empiiristä aineistoa. Tötön mukaan ei olisi tarpeellista erotella laadullista ja määrällistä tutkimusta toisistaan.¹¹³

---

106 Keinänen – Väättänen 2015, s. 1.

107 Toivonen 1999, s. 10.

108 Keinänen – Väättänen 2015, s. 3.

109 Baldwin – Davis 2003, s. 881.

110 Lindfors 2004, s. 80.

111 Lindfors 2004, s. 79.

112 *Ibid.* 2004, s. 80.

113 *Tötö* 2004, s. 9.

Empiirinen oikeustutkimus lähtee ensikätisesti hankitusta tiedosta sen sijaan, että turvaututtaisiin jo valmiiksi kerättyyn tai luokiteltuun materiaaliin.¹¹⁴ Laadullisen tutkimuksen leimaavana piirteenä on pyrkimys saada ensikäden käsitys satunnaisesta ilmiöstä ja sen jälkeen esittää tämä ymmärretty käsitys muille.¹¹⁵

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että sen ei tarvitse täyttää laajuuden vaatimuksia. Korkea-aho on tuonut esille, että harvoin tutkimuskysymysten kannalta mielenkiintoisia KKO:n ratkaisuja löytyy määrällisen ratkaisun tarpeeksi. Traditionaalisesti oikeustieteellisessä tutkimuksessa kuten tuomarien työssä, kiperät jutut ovat kiinnostuksen kohteena, eivät helpot suoritukset.¹¹⁶ Vastaavasti Ervasti on todennut, että lainopillisen tutkimuksen rakenteellisena ongelmana on pidetty sitä, että välttämätön kuva todellisuudesta välittyy ”yksittäistapausten kautta ja erilaisina yleisinä uskomuksina ja luuloina”.¹¹⁷ Useimmiten kysymys on yksittäisestä oikeustapauksesta, joka joko tukee kirjoittajan kantaa tai harvemmin puhuu sitä vastaan. Aineiston valikoitumisen perusteita ei ilmoiteta, mistä päätellen tapaukset ovat osuneet sattumanvaraisesti kirjoittajan silmään.¹¹⁸

Voimankäyttöselvitysten kautta muodostuvan aineiston on tarkoitus kattaa kaikki poliisin voimankäyttötilanteet. Tätä aineistoa tulee lisäksi täydentää oikeuskäytännön kautta muodostuvalla materiaalilla sekä mahdollisilla muilla tutkimuksilla esim. haastattelututkimuksilla.

---

114 *Baldwin – Davis* 2003, s. 880 - 881.

115 *Korkea-aho* 2004, s. 84.

116 *Ibid.* 2004, s. 85.

117 *Ervasti LM* 1998, s. 375.

118 *Korkea-aho – Koulu – Lindfors Oikeus* 2002, s. 354.

6 YHTEENVETO

Voimankäyttöselvityshankkeen tarkoituksena oli luoda kattava voimankäyttöä koskeva tilastointijärjestelmä poliisiasemien, Poliisiammattikorkeakoulun sekä Poliisihallituksen käyttöön. Muodostuva aineisto tarjoaa keinoja analysoida poliisin voimankäyttötilanteita ja kehittää voimankäytön koulutusta.

Hankkeen pohjatyönä toimi kirjallisuuskatsaus, jonka avulla selvitettiin, millaisia voimankäyttöselvityksiä kansainvälisesti on tehty. Lisäksi esitietoa hankittiin haastatteleamalla voimankäytön opettajia sekä kenttäkouluttajia. Haastattelut vahvistivat näkemystä siitä, mistä voimankäyttötilanteiden analysoinnista on kyse, ja minkätyyppisiä vastauksia järjestelmältä odotetaan. Tietyllä tapaa voidaan puhua poliisin voimankäytön anatomian selvittämisestä.

Voimankäyttöselvityksen kysymykset muotoutuivat kirjallisuuskatsauksen ja haastattelujen perusteella. Näiden avulla oli mahdollista muodostaa käsitys siitä, miten voimankäyttöön liittyvää dataa tulisi kerätä ja analysoida. Haastattelujen lisäksi aiheesta keskusteltiin poliisilaitostapaamisten yhteydessä virallisesti ja vapaamuotoisesti. Keskusteluista oli koettavissa yhteisen intressin muodostuminen ja luottamusta hankkeen onnistumiselle voitiin pitää vahvana.

Suurimpana haasteena hankkeessa voitiin pitää hyvin lyhyttä aikataulua. Esitiedon hankinnasta tuotantokäytössä olevan järjestelmän luomiseen oli käytettävissä vain kolme kuu-kautta. Tästä syystä hankkeen läpivienti jaettiin välietappeihin, jotta pysyttäisiin aikataulussa. Ydinjoukoksi muodostunutta asiantuntijaryhmää käytettiin myös aktiivisesti, joskus lähes päivittäin. Epämuodollisesti tehdyt lyhyet interventiot mahdollistivat hankkeen nopean edistymisen ilman kankeasti järjestettäviä suunnittelukokouksia ja työryhmiä. Vaikka hankkeen aikataulu oli erittäin tiukka, oli aikaa kuitenkin riittävästi, jotta hankkeen visiossa annettuihin tavoitteisiin voitiin vastata.

Voimankäyttöselvityksen kysymykset pyrittiin laatimaan siten, että aineistosta muodostuisi mahdollisimman kattava ja se kykenisi vastaamaan myös sellaisiin tutkimuskysymyksiin, joita selvitystä laadittaessa ei osattu määritellä. Aineistonkeruun toteutuessa valtakunnallisesti ja kattaen kaikki voimankäyttötilanteet, mahdollistuvat mm. maantieteelliset vertailut eri poliisilaitosten välillä. Aineiston ollessa vielä keruuvaiheessa on tulevia tutkimustuloksia hankala ennustaa. Annettujen vastausten lukumäärän perusteella näyttää siltä, että vastausten perusteella on kertymässä merkittävästi uutta tietoa poliisin voimankäytöstä ja voimankäyttötilanteista.

Voimankäyttöselvityksen tyyppistä tiedonkeruuta on mahdollista harjoittaa mm. ”putkakuolemien” seurannassa. Poliisihallituksen ohjeessa 2020/2013/4905 ”vapautensa menettäneen kuoleman johdosta tehtävät ilmoitukset, tutkinta ja tilastointi” määrittellään niistä toimenpiteistä, jotka poliisilaitos on velvollinen suorittamaan putkakuolema tapauksissa. Poliisiammattikorkeakoulun tehtävänä on koota vuosittain tiedot poliisin kuljetuksessa tai säilytystiloissa tapahtuneista kuolemista. Poliisiammattikorkeakoulu kokoaa oikeuslääkärin lausunnoista tiedot kuolemansyystä, kuolemanluokasta, kuolemaan myötävaikuttaneista tekijöistä sekä kemiallisessa tutkimuksessa ilmoitetut alkoholin, huumausaineiden ja toksisten aineiden pitoisuudet. Poliisiammattikorkeakoulun tulee toimittaa edellä mainitut lukumäärä- ja tilastotiedot kuluvan vuoden loppuun mennessä Poliisihallitukselle. Analysoituja tietoja käytetään poliisin toiminnan ja koulutuksen kehittämiseen.

Tällä hetkellä tietojen keruu tapahtuu manuaalisesti ja reaaliaikaista tietoa putkakuolemista ei ole saatavilla. Voimankäyttöselvityshankkeessa saatujen kokemusten perusteella putkakuolemien seurantajärjestelmä olisi mahdollista toteuttaa samantyyppisenä aineistonkeruuna.

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet

- Ashworth, Andrew*: Principles of Criminal Law. Sixth Edition. University of Oxford 2009.
- Baldwin, John – Davis, Gwynn*: Empirical Research in Law. Teoksessa *The Oxford Handbook of Legal Studies* 2005, s. 880–881.
- Boucht, Johan*: Polisjär Våldsanvändning. En straff och offentligrettslig undersökning. Iustus Förlag 2011.
- Ervasti, Kaijus*: Eräitä näkökohtia empiirisen tiedon hyväksikäytöstä oikeustieteessä. LM 1998, s. 364-388.
- Fagerlund, Monica – Kääriäinen, Juha*: Lähisuhdeväkivalta poliisin tilastoissa ja kotihälytystehtävillä. Teoksessa *Vesa Muttillainen & Pauliina Potila (toim.) Poliisin toimintaympäristö - Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016*. (Julkaistaan syksyllä 2016)
- Freibot, Bernd*: Sustainable Safety Management - Incident Management as a Cornerstone for a Successful Safety Culture. *The Monitor* 2012, s. 21.
- Frände, Dan*: Yleinen rikosoikeus. Porvoo 2012.
- Gustafsberg, Harri*; Oppiva organisaatio avuksi poliisityön stressin hallintaan. Tampereen yliopisto 2016.
- Hankilanoja, Arto*: Työturvallisuus ja vastuun kohdentuminen poliisihallinnossa. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat. Toinen uudistettu painos. Poliisiammattikorkeakoulu 2007
- Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu*: Poliisilaki. Helsinki 2012.
- Hickman, Matthew – Atherley, Loren – Lowery, Patrick – Alpert, Geoffrey*; Reliability of the Force Factor Method in Police Use-of-Force Research. *Police Quarterly* 2015.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena*: Tutkimushaastattelu. Tallinna 2011.
- Jonkka, Jaakko*: Poliisin johtamisjärjestelmä ja sisäinen laillisuusvalvonta. Sisäasianministeriön julkaisuja 48/2004.
- Kiiskinen, Satu – Linkoaho, Anssi – Santala, Riku*: Prosessien johtaminen ja ulkoistaminen. Porvoo 2002.
- Korander, Timo*: Poliisikulttuuri. Poliisiammatin ja -tutkimuksen väline. *Oikeus* 1/2004, s. 4–24.
- Korkea-aho, Emilia – Koulu, Risto – Lindfors, Heidi*: Empiiristä aineistoako insolvenssioikeuden tutkimukseen? *Oikeus* 2002, s. 353–369.
- Korkea-aho, Emilia*: Empiirisen oikeustutkimuksen käytäntö. Teoksessa *Heidi Lindfors (toim.): Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64*. Helsinki 2004, s. 81–90.
- Koskinen, Seppo – Kulla, Heikki*: Virkamiesoikeuden perusteet. Kuudes painos. Liettua 2013.
- Kuusikko, Kirsi*: Oikeusasiamiesinstituutio. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Helsinki 2011.
- Lappalainen, Juha*: Todistuskeinot Teoksessa *Lappalainen, Juha – Frände, Dan – Havansi, Erkki – Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna – Nylund, Anna – Rautio, Jaakko – Sihto, Juha – Virolainen, Jyrki*: Prosessioikeus Saarijärvi 2007, s. 517.

- Launiala, Mika:* Itsekriminointisuoja esitutkinnassa - rikoksesta epäillyn oikeudesta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Edilex 2013/12.
- Lehtimaja, Lauri:* Selvityspyyntö ja syytteenvaara. Näkökohtia virkamiehen prosessuaalisesta asemasta eduskunnan oikeusasiamieheen nähden. Defensor Legis 1988, s. 516–533.
- Leino, Tuula:* Work-related violence and its associations with psychological health: A study of Finnish police patrol officers and security guards. Työterveyslaitos 2013.
- Lindfors, Heidi:* Empiirinen tieto insolvenssioikeudessa. Teoksessa *Heidi Lindfors* (toim.): Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64. Helsinki 2004, s. 77–80.
- Luoma, Markku:* Laatuja lainvalvontaan. Laadun ja osaamisen kehittäminen poliisihallinnossa. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 12. Helsinki 2001.
- Moilanen, Raili:* Oppivan organisaation mahdollisuudet. Tampere 2001
- Mäenpää, Olli:*
 - Julkisuusperiaate. Juva 2008.
 - Hallintolaki ja hyvän hallinnon periaatteet. Keuruu 2016.
- Nuutila, Ari-Matti – Melander, Sakari:* Työrikkokset Teoksessa *Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka;* Rikosoikeus - Oikeuden perusteokset. Helsinki 2013, s. 1289.
- Nuotio, Kimmo:* Merkitseekö poliisimiehen oikeus hätävarjeluun oikeusturvaukkoo? Edilex artikkeli 2008.
- Pajuoja, Jussi – Pölönen, Pasi:* Ylin laillisuusvalvonta. Tallinna 2011.
- Pawli, Johan:* Tietojohtoisen poliisitoiminnan kehittäminen paikallispoliisissa - Analysoidun tiedon ja päätöksenteon kohtaaminen. Poliisiammattikorkeakoulu 2011.
- Pitkänen, Raimo:* Mahdollisuuksien johtaminen. 3. painos Vantaa 2005.
- Reiman, Teemu – Pietikäinen, Elina – Oedewald, Pia:* Turvallisuuskulttuuri - Teoria ja arviointi. VTT- julkaisuja. Helsinki 2008.
- Rikander, Henri – Rikander, Salla;* Poliisi väkivallan kohteena. Haaste 2015/3, s. 28-29.
- Rikander, Henri:* Poliisin voimankäyttö ja sen seuranta. Teoksessa: *Vesa Muttilainen & Pauliina Potila* (toim.) *Poliisin toimintaympäristö - Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016. (Julkaistaan syksyllä 2016)*
- Ruohotie, Pekka:* Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva 2002.
- Saraviita, Ilkka:* Perustuslaki. Hämeenlinna 2011.
- Sinisalo, Kari:*
 - Poliisin toimivallan määräytyminen. Vammala 1971.
 - Poliisi. Helsinki 1973.
- Sortti, Toni;* Työturvallisuusrikkokset. Porvoo 2013.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti:* Rikosoikeuden yleinen osa - vastuuoppi. Balto print 2013
- Terenius, Marko:*
 - Poliisin voimankäyttö – Rikosoikeudellinen tutkimus sallitun voimankäytön rajoista. Suomalainen lakimiesyhdistys 2013.
 - Poliisin voimankäytön kahdet kasvot. Helsinki 2007.
- Terrill, William:* Police Use Of Force And Suspect Resistance: The Micro Process Of The Police-Suspect Encounter. Police Quarterly March 2003 6: 51–83.
- Toivanen, Vesa:* Poliisin poikkeamatilannejärjestelmän läheltä piti -tilanteiden kolme näkökulmaa. Pro Gradu tutkielma. Tampereen yliopisto 2014.

- Toivonen, Timo:* Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia. Porvoo 1999.
- Tuomi, Lauri – Sumkin, Tuula:* Strategia arjessa – oivalluksia organisaation uudistajille. Helsinki 2010.
- Turunen, Santtu:* KKO 2011:27 Syytetyn oikeus saada nähtäväkseen poliisin peite-toimintaan liittyviä asiakirjoja. KKO:n ratkaisut kommentein; 2011:1
- Töttö, Pertti:* Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Tampere 2004.
- Ullakonoja, Vesa–Posio, Antti–Kanerva, Reino–Kerttula, Tuiro–Loppi, Heikki–Siiki, Pertti:* Teoksessa *Mertanen, Virve (toim.) Työturvallisuuslaki soveltamisopas.* Tampere 2012.
- Van Branteghem J.M. – Truyens, E – Van Alert, K – Verwee, I:* Tu me cherches, le flic? Étude sur la violence contre la police. Belgique Police 2015.
- Vienola, Ville:* Poliisimiehen käskyvalta - erityisesti aseenkäytön arvioinnissa. Licensiaatti-tutkimus. 2008.
- Viitanen, Marko:* Poliisin rikokset. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 28. 2007.
- Viljanen, Pekka:* Virkarikokset. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Toinen painos. Porvoo 2013, s. 573–629.
- Vuorenpää, Mikko:* Itsekriminointisuojaajan tulkinta ja sen vaikutukset todisteluun. Edilex-artikkeli 19.1.2012
- Wallin, Anna-Riitta – Kontsari, Timo:* Julkisuus- ja salassapitolainsäädäntö. Jyväskylä 2000.

Virallislähteet

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi. (sähköinen versio www.finlex.fi)

Komiteamietinnöt ja työryhmämietinnöt

KM 1986:16 Parlamentaarisen poliisikomitean mietintö

Oikeusasiamieslakityöryhmän mietintö. Eduskunnan kanslian julkaisu 7/2000.

Elektroniset lähteet

Poliisibarometri 2014. Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäministeriön julkaisu 4/2015.

[<http://www.intermin.fi/julkaisu/042015?docID=58278>] (22.6.2015)

Seattle Police Department. Use of Force by Seattle police Department officers in 2001 & 2010. [<http://www.seattle.gov/police/publications/>] (11.4.2016).

Haastattelut

Salmivuori Topi 7.10.2015

Kinos Juha 7.10.2015

Mielonen Juha 8.10.2015

Salomaa Jukka 30.9.2015

Kapiainen Jari 28.9.2015

Ojala Jouni 28.10.2015

Hakala Kauko 8.10.2015

Kataja Tomi 1.10.2015

Muut lähteet

Käsikirja poliisin tehtävien käsittelystä hälytys- ja kenttätoiminnassa. (Suojaustaso IV)

Sisäisen tarkastuksen Poliisiyksikkökäynnit 2015 - loppuraportti. POL-2015-4106

Julkisen hallinnon tieto- ja viestintätekniikan osaston taustamuistio 14.1.2016

Poliisin voimankäyttö- ja suojavälineet sekä voimakeinojen ja suojavälineiden koulutus (Suojaustaso IV)

Poliisin aseenkäyttö. Poliisiammattikorkeakoulun tilasto aseenkäytöstä vuosina 2003-2013.

Polstat;

Toimenpiteiden lukumäärä, koko maa 2010-2015. Otettu kiinni, poliisiin kohdistuva aseiden käyttö tai uhkaaminen ja poliisin voimankäyttö tai varautuminen. 14.1.2016 07:36

Oikeustapaukset

Euroopan ihmisoikeustuomiostuin

Makaratziz v. Greece 50385/99, 20.12.2004

Korkein oikeus

KKO 2002:122

KKO 2009:80

KKO 2011:27

Korkein hallinto-oikeus

KHO 6.6.2001 T 1375

KHO 2002:20

KHO 2012:88

KHO 2012:68

KHO 2015:71

Valtioneuvoston oikeuskanslerin päätökset

Apulaisoikeuskanslerin varamiehen ratkaisu 15.4.1007 dnro 283/1/96

Oikeuskanslerin päätös poliisi- ja syyttäjäviranomaisten menettelystä
ns. huume-poliisiasiassa 21.6.2010dnro OKV/186/1/2008

LYHENNELUETTELO

A	asetus
AOA	Eduskunnan apulaisoikeusasiamies
alav.	alaviite
DL	Defensor Legis. Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	esitutkintalaki 805/2011
HALTIK	hallinnon tietotekniikkakeskus
HE	hallituksen esitys
HL	hallintolaki 434/2003
Jouha	poliisin joukkojenhallintajoukot
JulkL	laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
Karhu	poliisin valtakunnallinen valmiusyksikkö
KHO	korkein hallinto-oikeus
KKO	korkein oikeus
L	laki
OK	oikeudenkäymiskaari
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
PolL	poliisilaki 493/1995 ja 872/2011
POHA	Poliisihallitus
Poke	poliisin kenttäjohtojärjestelmä
Polstat	poliisin valtakunnallinen tulostietojärjestelmä
OC	Oleoresin Capsicum
OKA	oikeuskansleri
R-ilmoitus	rikosilmoitus
RL	rikoslaki 39/1889
RV	rangaistusvaatimus
SM	sisäasiainministeriö
S-ilmoitus	sekalaisilmoitus
TEMS	tactical emergency medical support
TUVE	laki julkisen hallinnon turvallisuusverkkoiminnasta 10/2015
TTurvL	työturvallisuuslaki 738/2002
VATI	vaativien tilanteiden erikoisryhmä (alueellinen)
VM	valtionvarainministeriö
VirkamL	valtion virkamieslaki 750/1994
vp.	valtiopäivät

KUVIOT JA TAULUKOT

- Taulukko 1.** Poliisin voimankäyttötilastot 2015
- Taulukko 2.** Hankkeen keskeiset päivämäärät
- Kuvio 1.** Poliisille osoitetut tietopyynnöt.
- Kuvio 2.** Poliisin tilastoissa esiintyneet virheet suhteessa suoritteiden kokonaismäärään, %.
- Kuvio 3.** Voimankäytön syy/seuraus-suhde
- Kuvio 4.** Voimankäyttöselvitys-hankkeen elinkaari ja vaihejako.
- Kuvio 5.** Voimankäyttöselvityslomakkeen käsittely
- Kuvio 6.** Voimankäyttöselvitysten määrä poliisilaitoksittain tammi-kesäkuu 2016.
- Kuvio 7.** Kiinniotto/voimankäyttöselvitysten suhdeluku poliisilaitoksittain tammi-kesäkuu 2016.
- Kuvio 8.** Tapaturma-vaaratilannekolmio *Heinrichin* alkuperäistä mukailleen.
- Kuvio 9.** Poliisin voimankäytön tilannekuva ennen 1.1.2016.
- Kuvio 10.** Poliisin voimankäytön tilannekuvan tavoite 1.1.2016 lähtien.

LIITTEET

LIITE 1 Malliraportin sisällysluettelo – Poliisilaitoksen voimankäyttö ja voimankäytön koulutustoiminta

SISÄLLYS

1 Yleistä

2 Poliisilaitoksen toimintaympäristöstä

3 Tarkasteltavan vuoden voimankäyttötilanteista

- 3.1 Resurssit
- 3.2 Kohdehenkilön toiminta ja poliisin toimivalta voimankäyttötilanteissa
- 3.3 Poliisien varautuminen voimankäyttöön
- 3.4 Aseen-, etälamauttimen ja koirankäyttötilanteet
  - 3.4.1 Poliisin aseiden käyttö ja tavoiteltu vaikutus
  - 3.4.3 Poliisikoiran käyttö ja tavoiteltu vaikutus
  - 3.4.4 Havainnot ja yhteenveto edellä mainituista
- 3.5 Muut voimankäyttötilanteet
- 3.6 Voimankäytön ei-toivotut seuraukset ja tarkoittamattomat aseiden tai etälamauttimen laukaisut
  - 3.6.1 Voimankäytön ei-toivotut seuraukset
  - 3.6.2 Tarkoittamattomat aseiden ja etälamauttimen laukaisut
  - 3.6.3 Muu aseiden käyttö
  - 3.6.4 Havainnot ja yhteenveto edellä mainituista
- 3.7 Oikeustapaukset

4 Tarkasteltavan vuoden voimankäytön koulutuksesta

- 4.1 Yleistä
- 4.2 Voimankäyttökouluttajatilanne
- 4.3 Toteutunut voimankäyttökoulutus
  - 4.3.1 Ammuntaharjoittelu ja tasokokeet
  - 4.3.2 Fyysinen voimankäyttö
  - 4.3.3 Taktiikkakoulutus
  - 4.3.4 Valvonta- ja hälytyssektori
  - 4.3.5 VATI ja K9
  - 4.3.6 Maakuntien toimipisteet/Rikospoliisi
- 4.4 Siirtymäkoulutukset
- 4.5 Käyttäjäkoulutukset

5 Voimankäyttö- ja suojaväline hankinnat

6 Näkymiä seuraavalle vuodelle

Liitteet

LIITE 2 Voimankäyttöselvityshankkeen toteutuneet
kustannukset kustannusluokittain

Kustannusluokka	Toteuma (k€) 29.2.2016
Case Management - lisämoduulin käyttöönotto - Pääkäyttäjäkoulutus sovelluksen hallinnointiin	3 495 € 490 € <u>3 985 €</u>
Kertaluonteiset kustannukset yhteensä	195 €/kk 80 €/kk
Organisaatiokohtainen kk-maksu Käyttäjäkohtainen kk-maksu 2 € / käyttäjä, n. 40 käyttäjää*	<u>275 €/kk</u>
Kuukausittainen ylläpito yhteensä	
Matkakulut	2 289,64 €
Yhteensä ilman ylläpitokuluja:	6 274,64 €

Poliisi joutuu joskus käyttämään voimakeinoja turvautessaan yhteiskuntajärjestystä. Käytöstä tehdään merkintä hätäkeskustietojärjestelmään, mutta merkintä ei kerro, millaisessa tilanteessa voimakeinoja on jouduttu käyttämään.

Voimankäytön selvityshankkeen tarkoituksena oli kehittää seurantaan valtakunnallinen järjestelmä, joka antaisi määrällisen tiedon lisäksi myös laadullista tietoa voimankäyttötilanteiden syistä ja seurauksista. Uusi tiedonkeruujärjestelmä otettiin käyttöön vuoden 2016 alussa. Järjestelmän tuottamista tiedoista muodostuu pohjoismaisittain ainutlaatuinen ja kansainvälisesti vertailukelpoinen aineisto.

Raportissa tarkastellaan voimankäytön seurantaan liittyneitä tarpeita ja seurantajärjestelmän käyttöönottoon liittyneitä havaintoja. Varsinaisen kehittämisprosessin ja tutkimuksellisten seikkojen lisäksi raportissa nostetaan esille tilastojen merkitys laatujohtamisen työkaluna. Raportissa pohditaan myös työturvallisuuslakia ja itsekriminointisuojaaja poliisin näkökulmasta.

